

ಸಂಧಿ ೧೪ – ಪಿತೃಗಣವಿಚಾರ ಸಂಧಿ (ಸರ್ವಜೀವನಕಲ್ಪ ಸಂಧಿ)

ಅವತಾರಿಕೆ:-ಹಿಂದಿನ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತೃ, ಕಾರಣ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಿರುವನು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಸದಾ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಫಲವಾಗುವವು. ಇಂತಹ ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ಮಹಾಫಲಕ್ಕೆ ಹೇತುವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿ, ಅನುಸಂಧಾನ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ಅಲ್ಪ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ತದ್ಬದ್ಧೇಶವಾಗಿಯೂ ವಿಹಿತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಯುಕ್ತ, ಬಿಡಬಾರದೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ೧೪ನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುವ ನಿತ್ಯ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ಸಾಂವತ್ಸರೀಕ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರಾದ್ಧ ವಿಚಾರಗಳು, ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಪ್ತಾನ್ನಪ್ರಕರಣ, ಅಂಶಾಂಶವಿಚಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ..... ||ಪ ||

ಕೃತಿರಮಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ವಸುದೇ
ವತೆಗಳಾಹಂಕಾರತ್ರಯಗಳೊಳು
ಚತುರವಿಂಶತಿ ರೂಪದಿಂದಲಿ ಭೋಜ್ಯನೆನಿಸುವನು ||
ಹತವಹಾಕ್ಷಾಂತರ್ಗತ ಜಯಾ
ಪತಿಯು ತಾನೆ ಮೂರಧಿಕ ತ್ರಿಂ
ಶತಿ ಸುರೂಪದಿ ಭೋಕ್ತೃ ಎನಿಸುವ ಭೋಕ್ತೃಗಳೊಳಿದ್ದು || ೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕೃತಿರಮಣ=ಕೃತೀದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ=ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು, ವಸುದೇವತೆಗಳ= ಅಷ್ಟವಸುಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಅಹಂಕಾರತ್ರಯದೊಳು= ವೈಕಾರಿಕ, ತ್ರೈಜಸ, ತಾಮಸವೆಂಬ ಮೂರುವಿಧ ಅಹಂಕಾರಗಳೊಳಗೆ, ಚತುರವಿಂಶತಿರೂಪದಿಂದಲಿ=೮x೩=೨೪ ರೂಪಗಳಿಂದ, ಭೋಜ್ಯನೆನಿಸುವನು, ಹತವಹಾಕ್ಷ=ಅಗ್ನಿನೇತ್ರರಾದ ರುದ್ರದೇವರೆ ಪ್ರಧಾನರಾದ ೧೧ ರುದ್ರರಲ್ಲಿ, ಅಂತರ್ಗತ=ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಜಯಾಪತಿಯು=ಜಯಾದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣನು ತಾನೆ, ಮೂರಧಿಕತ್ರಿಸತಿ ಸುರೂಪದಿ =೩೩ ಉತ್ತಮ ರೂಪಗಳಿಂದ, ಭೋಕ್ತೃಗಳೊಳಿದ್ದು ಭೋಕ್ತೃವೆನಿಸುವನು.

ಪಿತೃ, ಪಿತಾಮಹ, ಪ್ರಪಿತಾಮಹರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಿಗೆ ವಸುಗಣ, ರುದ್ರಗಣ, ಆದಿತ್ಯಗಣ ಎಂಬ ಮೂರು ಗಣಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಸುಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ೮ ಮಂದಿ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲೂ, ವೈಕಾರಿಕ, ತ್ರೈಜಸ, ತಾಮಸವೆಂದು ಮೂರುವಿಧ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವಗಳು ಇರುವವು. ಒಂದೊಂದು ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೂಪದಂತೆ ೮x೩=೨೪ ರೂಪಗಳಿಂದ; ಶ್ರಾದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭೋಜನಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಭೋಜ್ಯನೆನಿಸುವನು. ೧೧ ರುದ್ರರಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರು ಅಹಂಕಾರಗಳಂತೆ ೧೧x೩=೩೩ ಅಹಂಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ೩೩ ರೂಪಗಳಿಂದ ಜಯಾಪತಿಯಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಆವಾಹನ ಮಾಡಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿದ್ದು ಶ್ರಾದ್ಧಾನ್ನವನ್ನು ಭುಂಜಿಸಿ, ಭೋಕ್ತೃ ಎನಿಸುವನು.

ಆರಧಿಕ ಮೂವತ್ತು ರೂಪದಿ
ವಾರಿಜಾಪ್ತನೊಳಿರುತಿಹನು ಮಾ
ಯಾರಮಣ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನು ಕಾಲನಾಮದಲಿ ||
ಮೂರುವಿಧ ಪಿತೃಗಳೊಳು ತ್ರಿಪು
ರಾರಿಯಾದಿತ್ಯಗನಿರುದ್ಧನು
ತೋರಿಕೊಳ್ಳದೆ ಕರ್ತೃಕರ್ಮಕ್ರಿಯನೆನಿಸಿಕೊಂಬ || ೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಆರಧಿಕ ಮೂವತ್ತುರೂಪದಿ=೩೬ ರೂಪಗಳಿಂದ, ಮಾಯಾರಮಣ=ಮಾಯಾರೂಪಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರೊಡನೆ ವಾಸುದೇವರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಕಾಲನಾಮದಲಿ=ಕಾಲನಾಮಕನಾಗಿ, ವಾರಿಜಾಪ್ತನೊಳು= ಸೂರ್ಯರೊಳಗೆ, ಇರುತಿಹನು=

ಮೂರು ವಿಧ ಪಿತೃಗಳೊಳು ಇರುವ, ವಸು=ವಸುಗಣ, ತ್ರಿಪುರಾರಿ=ರುದ್ರಗಣ. ಆದಿತ್ಯಗ= ಆದಿತ್ಯ ಗಣ ಇವರುಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಅನಿರುದ್ಧನು, ತೋರಿಕೊಳ್ಳದೆ=ತಾನು ಮಾಡುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸದೆ, ಕರ್ತೃ=ಮಾಡುವವನು, ಕರ್ಮ=ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಕ್ರಿಯೆ=ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬ ನಾಮಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವನು, ಎನಿಸಿಕೊಂಬ=ಕರ್ತನೊಳಗಿದ್ದು ಕರ್ತೃ ಎಂತಲೂ, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮನೆಂತಲೂ, ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕ್ರಿಯೆ ಯೆಂತಲೂ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಮತ್ತು ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೇ ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಆದಿತ್ಯಗಣದವರು ೧೨ ಮಂದಿ; ಇವರು ಪ್ರಪಿತಾಮಹರಲ್ಲಿರುವರು. ಇವರ ಒಬ್ಬಬ್ಬರಲ್ಲೂ ವೈಕಾರಿಕಾದಿ ಮೂರು ಅಹಂಕಾರಗಳಂತೆ ೧೨X೩=೩೬ ಆದವು. ಈ ೩೬ ರೂಪಗಳಿಂದ ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನು ಕಾಲನೆಂದೆನಿಸಿ ಶ್ರಾದ್ಧಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವ ಈ ಮೂವರನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಮುಂದೆ ಅನಿರುದ್ಧನೆಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪಿತೃ, ಪಿತಾಮಹ, ಪ್ರಪಿತಾಮಹರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ವಸುಗಣ, ರುದ್ರಗಣ, ಆದಿತ್ಯಗಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿರುದ್ಧನಿರುವನಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸದೆ ಶ್ರಾದ್ಧ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿದ್ದು ಕರ್ತನೆಂತಲೂ, ಶ್ರಾದ್ಧ ಕರ್ಮದೊಳಗಿದ್ದು ಕರ್ಮವೆಂತಲೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಳನ ಭೋಜನ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕ್ರಿಯೆಯೆಂತಲೂ ಅನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಯದ್ಯಪಿ ಶ್ರಾದ್ಧಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧ, ನಾರಾಯಣ ರೂಪಗಳೆಂತಲೂ, ಪಿತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿ ರೂಪಗಳೆಂತಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಪಿತೃಗಳಲ್ಲೇ ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ, ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಆವಾಹಿತರಾಗಿ ಅನಿರುದ್ಧ ನಾರಾಯಣರು ಭೋಜ್ಯ, ಭೋಕ್ತೃ ವಾಚ್ಯರಾಗಿರುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ; ಪಿತೃಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಇದ್ದು ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮ ಕ್ರಿಯೆ ವಾಚಕನೂ ಆಗುವನೆಂದು ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ನಾರಾಯಣನ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಸ್ವಪಶ ನಾರಾಯಣನು ತಾಷ
ಣ್ಣವತಿ ನಾಮದಲಿ ಕರೆಸುತಲಿ ವಸು
ಶಿವ ದಿವಾಕರ ಕರ್ತುಕರ್ಮಕ್ರಿಯೆಗಳೊಳಿದ್ದು ||
ನೆವನವಿಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯದಲಿ ತ
ನ್ನವರು ಮಾಡುವ ಸೇವೆ ಕೈಕೊಂ
ಡವರ ಪಿತೃಗಳಿಗೀವನಂತಾನಂತ ಸುಖಗಳನು || ೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಸ್ವಪಶ=ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ, ನಾರಾಯಣನು, ತಾ=ತಾನು, ವಸು=ಲ ವಸುಗಳಲ್ಲಿ ೨೪ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ಶಿವ=೧೧ ರುದ್ರರಲ್ಲಿ, ೩೩ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ದಿವಾಕರ =೧೨ ಸೂರ್ಯರಲ್ಲಿ ೩೬ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ಕರ್ತೃಕರ್ಮಕ್ರಿಯೆಗಳೊಳು=ಕರ್ತೃ, ಕರ್ಮ, ಕ್ರಿಯೆಯೆಂಬ ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ಷಣ್ಣವತಿನಾಮದಲಿ=ಹೀಗೆ (೯೬) ಷಣ್ಣವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಕರೆಸುತಲಿ=ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಇದ್ದು, ನೆವನವಿಲ್ಲದೆ=ನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲದೆ, ನಿತ್ಯದಲಿ, ತನ್ನವರು=ತನ್ನ ಭಕ್ತರು, ಮಾಡುವ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ, ಸೇವೆ ಕೈಕೊಂಡು=ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿರೂಪ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅವರ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ, ಅನಂತಾನಂತ ಸುಖಗಳನ್ನು, ಈವ=ಕೊಡುವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ೮ ವಸುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲಿರುವ ವೈಕಾರಿಕ ತ್ರೈಜಸ ತಾಮಸಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಅಹಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೂಪಗಳಂತೆ ೮X೩=೨೪ ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವನು. ಇದರಂತೆ ೧೧ ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣನ ರೂಪಗಳು ೩೩, ೧೨ ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವನ ರೂಪಗಳು ೩೬. ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧನ ರೂಪಗಳು ೩. ಅಂತು ೯೬ ರೂಪಗಳಾದವು. ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವರೆಂಬ ೯೬ ಖಂಡರೂಪಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ೪ ರೂಪಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಷಣ್ಣವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅಂದರೆ ಅನಿರುದ್ಧನ ರೂಪಗಳು ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮ ಕ್ರಿಯಾ ಎಂಬ ೩. ವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ರೂಪಗಳು ೨೪. ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣನ ರೂಪಗಳು ೩೩. ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವನ ರೂಪಗಳು ೩೬. ಹೀಗೆ ೯೬ ರೂಪಗಳು ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ೪ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಹಂಚಲ್ಪಟ್ಟವು. ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು, ವಸುಗಣ, ರುದ್ರಗಣ, ಆದಿತ್ಯಗಣ, ಕರ್ತೃ, ಕರ್ಮ, ಕ್ರಿಯೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಒಟ್ಟು ೯೬ ರೂಪಗಳಿಂದ ಷಣ್ಣವತಿ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಇದ್ದು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಶ್ರಾದ್ಧ ಕರ್ಮವನ್ನು ತನ್ನ ಸೇವೆಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಅನಂತಾನಂತ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆಂದಲ್ಲ, ಅನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಶ್ರಾದ್ಧ ಮಾಡುವವರನ್ನೂ ಸಹ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ತಂತುಪಟದಂದದಲಿ ಲಕುಮೀ
ಕಾಂತ ಪಂಚಾತ್ಮಕನೆನಿಸಿ ವಸು
ಕಂತುಹರ ರವಿ ಕರ್ತುಗಳೊಳಿದ್ಧನವರತ ತನ್ನ ||
ಚಿಂತಿಸುವ ಸಂತರನ ಗುರು ಮ
ಧ್ವಾಂತರಾತ್ಮಕ ಸಂತ್ಯೈಸುವನು
ಸಂತತಖಿಲಾರ್ಥಗಳ ಪಾಲಿಸಿ ಇಹಪರಂಗಳಲಿ || ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ತಂತುಪಟದಂದದಲಿ=ಧಾರಗಳು ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ, ಶೇರಿಕ್ಕೊಂಡು, ವಸ್ತ್ರರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಂತೆ, ಲಕುಮೀಕಾಂತ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಪಂಚಾತ್ಮಕನೆನಿಸಿ=ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವ, ನಾರಾಯಣ ಸ್ವರೂಪನೆಂದೆನಿಸಿ, ವಸುಗಣ, ಕಂತುಹರ=ಮನ್ಮಥನನ್ನು ದಹಿಸಿದ ರುದ್ರರು ೧೧ ಅಂದರೆ ರುದ್ರಗಣ, ರವಿ=ಆದಿತ್ಯಗಣ, ಕರ್ತುಗಳೊಳು=ಕರ್ಮ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಅನವರತ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ತನ್ನ, ಚಿಂತಿಸುವ=ಧ್ಯಾನಮಾಡುವ, ಸಂತರನ=ಸಜ್ಜನರನ್ನು, ಗುರುಮಧ್ವಾಂತರಾತ್ಮಕ=ನಮ್ಮ ಮುಖ್ಯಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಇಹಪರಂಗಳಲಿ, ಸತತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಅಖಿಲಾರ್ಥಗಳ, ಪಾಲಿಸಿ=ಕೊಟ್ಟು ಸಂತ್ಯೈಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಧಾರಗಳು ಹೇಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ನೇಯಲ್ಪಟ್ಟು ವಸ್ತ್ರರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುವೋ ಹಾಗೆ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ವಸು ರುದ್ರಾದಿತ್ಯರೊಳಗೆ ೯೬ ರೂಪಗಳಿಂದಿದ್ದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೇ ತನ್ನನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರನ್ನು “ಆಯುಃ ಪ್ರಜಾಂ ಧನಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಸ್ವರ್ಗಂ ಮೋಕ್ಷಂ ಸುಖಾನಿಚಿ ಪ್ರಯಚ್ಛಂತಿ” ಎಂಬುವುದಾಗಿ ಶ್ರಾದ್ಧಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಆಯುಷ್ಯ, ಸಂತತಿ, ದ್ರವ್ಯ, ವಿದ್ಯಾ, ಸ್ವರ್ಗ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಇಹಪರ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದ್ಧರಿಸುವನೆಂಬ ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಭಗವಂತನ ವಿಭೂತಿ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನರೆಂದು ತಿಳಿದು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿ ವಿಹಿತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವವರು ಸುಖದಿಂದ ಬಾಳ್ವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗ
ನಿಂದ್ಯಕರ್ಮವ ತೊರದು ವಿಹಿತಗ
ಳೊಂದು ಮೀರದೆ ಸಾಂಗ ಕರ್ಮಗಳಾಚರಿಸುವವರು ||
ವಂದನಿಯರಾಗಿಳೆಯೊಳಗೆ ದೈ
ನಂದಿನದಿ ದೈಶಿಕದಹಿಕ ಸುಖ
ದಿಂದ ಬಾಳ್ವರು ಬಹುದಿವಸದಲಿ ಕೀರ್ತಿಯುತರಾಗಿ || ೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ, ಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗ, ನಿಂದ್ಯಕರ್ಮವ=ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ತೊರೆದು=ಬಿಟ್ಟು, ವಿಹಿತಗಳೊಂದು ಮೀರದೆ=ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಒಂದು ಕರ್ಮವನ್ನಾದರೂ ಬಿಡದೆ, ಸಾಂಗ ಕರ್ಮಗಳ=ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಆಚರಿಸುವವರು, ಇಳಿಯೊಳಗೆ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ವಂದನಿಯರಾಗಿ=ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಪೂಜ್ಯರಾಗಿ, ದೈನಂದಿನದಿ= ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಕೀರ್ತಿಯುತರಾಗಿ, ಬಹುದಿವಸದಲಿ=ಬಹು ಕಾಲದವರೆಗೂ, ದೈಶಿಕ= ದೇಶಸಂಬಂಧವಾದ, ಮತ್ತು ದಹಿಕ=ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಸುಖದಿಂದ, ಬಾಳುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರಾದ್ಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರನಿಂದ್ಯವಾದ ನಿಷಿದ್ಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸದೇ, ವಿಧಿವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಶ್ರಾದ್ಧಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಿತೃಗಳಂತರ್ಯಾಮಿ ಜನಾರ್ದನ ವಾಸುದೇವಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಲಿ ಎಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನರಿಂದ ಪೂಜ್ಯರಾಗಿ, ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ದೇಶಸಂಬಂಧದಿಂದಲೂ, ದೇಹಸಂಬಂಧದಿಂದಲೂ ಸುಖವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಕೀರ್ತಿವಂತರಾಗಿ ಬಹು ಕಾಲದವರೆಗೂ ಇರುವರು. ದೇಶಸಂಬಂಧವೆಂದರೆ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಭಳಿಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ

ಭಳಿಗಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ತಾಪವಾಗಿ ಇರುವುದು. ಇಂತಹ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ದೇಶ ಸಂಬಂಧವಾದ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲದೇ ಸಮೋಷ್ಣದಿಂದ ಸುಖವಾಗಿರುವರೆಂಬ ಭಾವ. ದೇಹಸಂಬಂಧವೆಂದರೆ ನಿರೋಗವಾಗಿ ದೃಢಗಾತ್ರರಾಗಿ ಇರುವರೆಂಬ ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪಿತೃಗಳ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಜನಾರ್ದನ ವಾಸುದೇವನ ೯೬ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಿತೃಗಳಂತರ್ಯಾಮಿ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರೇ ಕೃತಾರ್ಥರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಅಂಶಿಅಂಶಾತರ್ಗತತ್ರಯ
ಹಂಸವಾಹನ ಮುಖ್ಯ ದಿವಿಜರ
ಸಂಶಯದಿ ತಿಳಿದಂತರಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀ ಜನಾರ್ದನನ ||
ಸಂಸ್ಮರಣೆಪೂರ್ವಕದಿ ಷಡಧಿಕ
ತ್ರಿಂಶತಿತ್ರಯರೂಪವರಿತು ವಿ
ಪಾಂಸಗನ ಪೂಜಿಸುವರೇ ಕೃತಾರ್ಥರೆನಿಸುವರು || ೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅಂಶಿ=ಅಂಶವುಳ್ಳವರು ಅಂದರೆ ಪಿತೃಪಿತಾಮಹ ಪ್ರಪಿತಾಮಹರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ ವಸುಗಣ, ರುದ್ರಗಣ, ಆದಿತ್ಯಗಣಗಳಿಂದರ್ಥ. ಅಂಶ=ಅಂಶರೂಪವೆಂದರೆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವ ರೂಪಗಳು, ಅಂತರ್ಗತತ್ರಯ=ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತ ರೂಪಗಳು ೩ ಇಷ್ಟು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಜನಾರ್ದನನು, ಹಂಸವಾಹನಮುಖ್ಯ ದಿವಿಜರು=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಅಸಂಶಯದಿ=ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿದು, ಅಂತರಾತ್ಮಕ= ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಶ್ರೀಜನಾರ್ದನನ, ತಿಳಿದು, ಸಂಸ್ಮರಣೆ ಪೂರ್ವಕದಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಮರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಷಡಧಿಕ=ಆರು ಹೆಚ್ಚಾದ, ತ್ರಿಂಶತಿತ್ರಯ= ೩೦X೩=೯೦, ರೂಪವರಿತು ೯೬ ರೂಪಗಳನ್ನರಿತು, ವಿಪಾಂಸಗನ=ಪಕ್ಷಿರಾಜನಾದ ಗರುಡನ, ಅಂಸಗನ=ಹೆಗಲೇರಿದವನ, ಪೂಜಿಸುವರು, ಯಾರೊ ಅವರೇ ಕೃತಾರ್ಥರೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಅಂಶಿಗಳೆಂದರೆ ಸಾಂಶರೆಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ಒಂದು ಕಡೆಯೂ, ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯೂ ಇರುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು; ಮನುಷ್ಯರು ನಿರಂಶರು. ಸೂರ್ಯನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸುಗ್ರೀವನಾಗಿಯೂ ಕರ್ಣನಾಗಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನು. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲೂ ಅಂಶದಿಂದ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ಆದರೂ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ಸೂರ್ಯನು ಇರುವನು. ಅಂಶದಿಂದ ರೂಪಾಂತರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅನ್ಯತ್ರ ಇರುವನು. ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಎಲ್ಲಾ ದೇವ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಉಂಟು, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಇಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವರು ನಿರಂಶರು. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರಾದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿರಂಶರಾದ ಪಿತೃ ಪಿತಾಮಹ ಪ್ರಪಿತಾಮಹರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ ೮ ವಸುಗಳು, ೧೧ ರುದ್ರರು, ೧೨ ಆದಿತ್ಯರು ಅಂಶಿಗಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಸಂಕರ್ಷಣ ವಾಸುದೇವರೆಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿರುವವು. ಇವು ಅಂಶರೂಪಗಳು. ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪಗಳು ೩. ಪಿತೃಂತರ್ಯಾಮಿ, ಪಿತಾಮಹಾಂತರ್ಯಾಮಿ, ಪ್ರಪಿತಾಮಹಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಈ ಮೂವರಲ್ಲೂ ಜನಾರ್ದನನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು. ಈ ರೂಪವನ್ನು ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಆವಾಹನ ಮಾಡಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀಜನಾರ್ದನನು ಶ್ರಾದ್ಧವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪಿತೃಂತರ್ಗತ ವಸುಗಣರಲ್ಲಿ ೨೪ ರೂಪಗಳು, ಪಿತಾಮಹಾಂತರ್ಗತ ರುದ್ರಗಣದಲ್ಲಿ ೩೩ ರೂಪಗಳು. ಪ್ರಪಿತಾಮಹಾಂತರ್ಗತ ಆದಿತ್ಯಗಣದಲ್ಲಿ ೩೬ ರೂಪಗಳು, ಪಿತ್ರಾದಿ ಮೂವರಲ್ಲೂ ಜನಾರ್ದನರೂಪ ೩. ಅಂತು ೯೬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಆವಾಹಿತರಾಗಿ ಪಿತೃಗಳಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಗರುಡವಾಹನನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರೇ ಕೃತಾರ್ಥರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ಹಂಸವಾಹನ ಮುಖ್ಯದಿವಿಜರ ಸಂಶಯದಿ” ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ “ಅಸಂಶಯದಿ” ಎಂದು ಪದ ಮಾಡಿದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಸಂಶಯದಿ ಎಂತಲೂ ಪದ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಸಂಶಯದಿ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅಂತರಾತ್ಮಕನೆಂದು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ (ನೀಸಂಶಯವಾಗಿ) ತಿಳಿದು ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಶಯದಿ ಅಂದರೆ “ಸಮ್ಯಕ್ ಶೇತೇಅಸ್ತಿನಿತಿ ಸಂಶಯಃ” ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ, ಸಂಶಯದಿ=ಒಳ್ಳೆ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ವಾಸಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅವರ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾತ್ಮಕನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಜನಾರ್ದನನ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಘ್ನವು ಬಾರದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಮೂರುವರೆಸಾವಿರದ ಮೇಲರೆ
ನೂರೈದುರೂಪದಿ ಜನಾರ್ದನ
ಸೂರಿಗಳು ಮಾಡುವ ಸಮಾರಾಧನೆಗೆ ವಿಘ್ನಗಳು ||
ಬಾರದಂತೆ ಬಹುಪ್ರಕಾರ ಖ
ರಾರಿ ಕಾಪಾಡುವನು ಸರ್ವಶ
ರೀರಗಳೊಳಗಿದ್ದವರವರ ಪೆಸರಿಂದ ಕರೆಸುತಲಿ || ೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಮೂರುವರೆ ಸಾವಿರದ ಮೇಲೆ=(೩೫೦೦) ಮೂರು ಸಾವಿರದ ಐನೂರರ ಮೇಲೆ, ಅರೆನೂರೈದು=೫೫ ರೂಪದಿ, ಒಟ್ಟು ೩೫೫೫ ರೂಪಗಳಿಂದ ಜನಾರ್ದನ=ಜನಾರ್ದನನು, ಸೂರಿಗಳು ಮಾಡುವ=ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾಡುವ, ಸಮಾರಾಧನೆಗೆ=ಪಿತೃತರ್ಗತ ಜನಾರ್ದನನ ಉದ್ದೇಶ್ಯ ಮಾಡುವ ಪೂಜೆಗೆ, ವಿಘ್ನಗಳು, ಬಾರದಂತೆ, ಖರಾರಿ=ಖರರಾಕ್ಷಸನ ವೈರಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು (ಶ್ರೀಹರಿಯು) ಸರ್ವಶರೀರಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಕರ್ತೃ ಭೋಕ್ತೃ ಮೊದಲಾದವರುಗಳ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವರವರ ಪೆಸರಿಂದ=ಅವರವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಬಹುಪ್ರಕಾರ ಕಾಪಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಜನಾರ್ದನ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಕ್ಷರಸಂಖ್ಯಾ ಮಾಡಲು, ಜ=೩, ನಾ=೫, ದ್=೫ (೮=೨, ದ=೩, ೨+೩=೫) ನ=೫. ಅಂತು ೩೫೫೫ ಆಗುವವು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಂಕಿಯನ್ನು ವಾಮಾಂಕ ಮಾಡದೆ ಸಮಾಂಕವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಇಷ್ಟು ರೂಪಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಜನಾರ್ದನನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಶ್ರಾದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವವರೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹವರು ಮಾಡುವ ಸಮಾರಾಧನೆ ಅಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನೆ ಮೊದಲು ಗಂಧಾಕ್ಷತೆ ಭೋಜನ ತಾಂಬೂಲ ದಕ್ಷಿಣಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ಶ್ರಾದ್ಧಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಶಪೂಜಾದಿಗಳು ಆದಮೇಲೆ “ಪಿತೃತರ್ಯಾಮಿ ಜನಾರ್ದನ ವಾಸುದೇವಸ್ಯ ಸಮಾರಾಧನಂ ಕರಿಷ್ಯೆ” ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಮಾರಾಧನೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಮ್ಯಕ್ ಆರಾಧನೆ=ಚೆನಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವುದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಂತಹ ಸಮಾರಾಧನೆಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ವಿಘ್ನಗಳೂ ಬಾರದೇ ಕರ್ತೃ ಭೋಕ್ತೃ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ತತ್ತಚ್ಚಬ್ಬವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಜಯಜಯ ಜಯಾಕಾಂತ ದತ್ತಾ
ತ್ರೇಯ ಕಪಿಲ ಮಹಿದಾಸ ಭಕ್ತ
ಪ್ರಿಯ ಪುರಾತನಪುರುಷ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಘನ ||
ಹಯವದನ ಹರಿಹಂಸಲೋಕ
ತ್ರಯವಿಲಕ್ಷಣ ನಿಖಿಳಜಗದಾ
ಶ್ರಯ ನಿರಾಮಯ ದಯದಿ ಸಂತೈಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಪುದು || ೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಜಯಜಯ=ನಿನ್ನ ರೂಪದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡು, ಜಯಾಕಾಂತ=ಜಯಾ ನಾಮಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಅರಸ (ಸಂಕರ್ಷಣ) ದತ್ತಾತ್ರೇಯ! ಕಪಿಲ! ಮಹಿದಾಸ! ಭಕ್ತಪ್ರಿಯ, ಪುರಾತನ ಪುರುಷ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸರ್ವರ ದೇಹದಲ್ಲೂ ವಾಸವಾಗಿರುವವನೇ! ಪೂರ್ಣಾನಂದ=ಪೂರ್ಣವಾದ ಆನಂದಸ್ವರೂಪನೇ! ಜ್ಞಾನಘನ= ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕ ಸ್ವರೂಪನೇ! ಹಯವದನ! ಹರಿ! ಹಂಸ=ದುಃಖಶಮನನಾದ ಹಂಸರೂಪಿಯೇ! ಲೋಕತ್ರಯವಿಲಕ್ಷಣ=ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನೇ! ನಿಖಿಳ ಜಗದಾಶ್ರಯ=ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಆಶ್ರಯನೇ, ನಿರಾಮಯ=ಯಾವ ವಿಧವಾದ ದೋಷಸ್ಪರ್ಷ ಇಲ್ಲದವನೇ! ದಯದಿ, ಸಂತೈಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಪುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಜಯಾಕಾಂತ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಂಕರ್ಷಣ ರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಜಯಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ತಾಳಿ ಸಂಕರ್ಷಣನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಯಾಕಾಂತನೆಂದರೆ ಸಂಕರ್ಷಣನೆಂದರ್ಥ. ಅತ್ರಿ ಋಷಿಗಳ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು “ಪುತ್ರತೈನ ದತ್ತ” ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಲಾಲಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ದತ್ತಾತ್ರೇಯನೆಂದು ಹೆಸರು. ಪುತ್ರನೆಂದು ದತ್ತ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ದತ್ತ ಎಂತಲೂ, “ಅತ್ರೇರಪತ್ಯಂಪುಮಾನಾತ್ರೇ-ಯಃ” ಅತ್ರಿಋಷಿಗಳ ಮಗನಾದುದರಿಂದಲೂ ಅಥವಾ “ದದಾತಿ ಅಭೀಷ್ಟಮಿತಿದತ್ತಃ” ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕೊಡುವವನಾದ್ದರಿಂದ ದತ್ತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಪಿಲ ಅಂದರೆ “ಕಂ ಸುಖಂಪಿಬತೀತಿ ಕಪಿಲಾತಿ=ಭರ್ತೃಸ್ವೀಕರೋತೀತಿ ಲಃ=ಕಪಿಶ್ಚಾಸೌಲಶ್ಚೇತಿಕಪಿಲಃ” ಕಂ ಅಂದರೆ ಸುಖಃ ಪಿ ಅಂದರೆ ಪಾನ ಮಾಡುವವನು. ಒಟ್ಟು ಕಪಿ ಅಂದರೆ ಸುಖ ಸ್ವರೂಪನೆಂಬ

ತಾತ್ಪರ್ಯ; ಲಾತಿ ಅಂದರೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು. ಭಕ್ತರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಸುಖಿಸ್ವರೂಪನೂ, ಭಕ್ತೋದ್ಧಾರಕನೂ ಆದುದರಿಂದ ಕಠಿಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಹಿದಾಸನೆಂಬುದು ದೇವರ್ಷಿ ಅವತಾರವು. ಮಹಿ ಅಂದರೆ ಪೂಜ್ಯರೆಂದರ್ಥ. ಲೋಕ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದಾಸರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಿದಾಸನೆಂದು ಹೆಸರು. ಹರಿ=ದುರಿತನಿವರ್ತಕ, ಹಂಸ=ದುಃಖ ನಾಶಕನೆಂದರ್ಥ. ಮಿಕ್ಕದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಪದಗಳೇ ಇರುವವು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಷಣ್ಮವತಿ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಷಣ್ಮವತಿ ಎಂಬಕ್ಷರೇಡ್ಯನು
ಷಣ್ಮವತಿ ನಾಮದಲಿ ಕರೆಸುತ
ತನ್ನವರು ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂ ಮಾಡುತಿಹ ||
ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಾ
ರುಣ್ಯಸಾಗರ ಸಲಹುವನು ಬ್ರ
ಹ್ಮದೇವ ಭವಾಭಿಪ್ರೋತ ಬಹುಪ್ರಕಾರದಲಿ || ೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಷಣ್ಮವತಿಯೆಂಬ ೯೬ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ, ಅಕ್ಷರ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದ, ಈಡ್ಯನು=ಸ್ತುತನಾದ, ಕಾರುಣ್ಯಸಾಗರ=ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವ= ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡುವ ಸ್ವಾಮಿಯು, ಭವಾಭಿಪ್ರೋತ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹಡಗಿನಂತಿರುವ, ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಷಣ್ಮವತಿನಾಮದಲಿ ಕರೆಸುತ=ಷಣ್ಮವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ತನ್ನವರು=ತನ್ನ ಭಕ್ತರು, ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂ ಮಾಡುತಿಹ, ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವ=ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬಹು ಪ್ರಕಾರದಲಿ, ಸಲಹುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲೆ ೧-೨-೩-೬ನೆಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನು ೯೬ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಷಣ್ಮವತಿ (ಅಂದರೆ ೯೬ ಎಂದರ್ಥ). ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಪರಮ ಪ್ರೀತಿ ಉಳ್ಳವನೂ ಆದ ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ವಾಡೆಯಂತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಂದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲೂ ಪರದಲ್ಲೂ ಸಹ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಧರಿಸುವನು. ಅಕ್ಷರೇಡ್ಯನು ಅಂದರೆ “ಕ್ಷರಃಸರ್ವಾಣಿಭೂತಾನಿ ಕೂಟಸ್ಥೋಕ್ಷರ ಉಚ್ಯತೆ” ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ, ಕ್ಷರ ಅಂದರೆ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು; ಅಕ್ಷರ ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದ ಸ್ತುತನೆಂದು ಅರ್ಥ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ನಮ್ಮನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು ರಕ್ಷಿಸದೇ ಇರುವನೇ? ಅವನನ್ನು ನಂಬಿ ಭಜಿಸಿದರೆ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ ಮಾಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ದೇಹಗಳ ಕೊಡುವವನವರವ
ರಹರವನು ಕೊಡದಿಹನೆ ಸುಮನಸ
ಮಹಿತ ಮಂಗಳಚರಿತ ಸದ್ಗುಣಭರಿತನನವರತ ||
ಅಹಿಕ ಪಾರತ್ರಿಕ ಸುಖಪ್ರದ
ವಹಿಸಿ ಬೆನ್ನಿಲಿಬೆಟ್ಟವಮೃತವ
ದುಹಿಣ ಮೊದಲಾದವರಿಗುಣಿಸಿದ ಮುರಿದನಹಿತರನ || ೧೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದೇಹಗಳ ಕೊಡುವವ=ಜೀವರಿಗೆ ದೇಹಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಸ್ವಾಮಿಯು, ಅವರವರ=ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಅಹರವನು=ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು, ಕೊಡದಿಹನೆ=ಕೊಡದೆ ಇರುವನೇ? ಸುಮನಸಮಹಿತ=ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತನು, ಮಂಗಳಚರಿತ=ಮಂಗಳಕರವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನು, ಸದ್ಗುಣಭರಿತ=ಉತ್ತಮ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನು, ಅನವರತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಅಹಿಕ=ಈ ಲೋಕದಲ್ಲೂ, ಪಾರತ್ರಿಕ=ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ಕೂಡ, ಸುಖಪ್ರದ=ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಬೆನ್ನಿಲಿ=ಕೂರ್ಮರೂಪದಿಂದ ತನ್ನ ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ, ಬೆಟ್ಟವ, ವಹಿಸಿ=ಹೊತ್ತು, ಅಮೃತವ, ದುಹಿಣ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳವರೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳೆಂದರ್ಥ; ಇಂತಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಉಣಿಸಿದ. ಅಹಿತರನ=ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳಾದ ಕಾಲನೇಮಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು, ಮುರಿದನು=ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಶರೀರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡದೇ ಇರುವನೇ? ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಅಹಸ್ತಾನಿ ಸಹಸ್ತಾನಾಮಪದೋದ್ವಿಚತುಷ್ಟದಾಂ || ಅಣೂನಿತಾತ ಮಹತಾಂ ಜೀವೋಜೀವಸ್ಯಜೀವನಂ” ಕೈ ಉಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೈ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ, ತೃಣಾದಿಗಳೂ ಜೀವರೇ ಆದುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಭತ್ತ, ಜೋಳ ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲವೂ ಇವರಲ್ಲೇ ಶೇರಿದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಹಾರವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವನು. ಎರಡು ಕಾಲು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು; ಅಂದರೆ ಗೋವು, ಕುದುರೆ, ಆನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ತೃಣಗಳು, ಸೊಪ್ಪುಗಳು, ಧಾನ್ಯಗಳು ಇಂತಹ ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಕ್ಲುಪ್ತ ಮಾಡಿರುವನು. ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವನು. ಅಂದರೆ ಹುಲಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ, ನಾಯಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಣ್ಣವಾದ ಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ, ಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಇಲಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ, ಕೋಳಿ, ಕಾಗೆ, ಗುಬ್ಬಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಾದಿಗಳನ್ನೂ, ನೀರಿನೊಳಗಿರುವ ಮತ್ಸ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಜಲಚರಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವನು. ನಾವು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತೇವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವೆವೆ ಹೊರತು ಸಾಕಲು ನಾವು ಸ್ವತಂತ್ರರಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ “ಕಾಲಕರ್ಮಗುಣಾಧೀನೋ ದೇಹೋಯಂಪಾಂಚಭೌತಿಕಃ|| ಕಥಮನ್ಯಾಸ್ತು ಗೋಪಾಯೇತ್ಸರ್ಪಗ್ರಸ್ತೋಯಥಾಪರಂ” ಕಾಲ, ಪ್ರಾರಬ್ಧ, ಕರ್ಮ, ಪ್ರಕೃತಿಗುಣಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದಾದ ಶರೀರವಿದು. ಅಂದರೆ ನಮ್ಮ ಶರೀರವೇ ನಮಗೆ ಸ್ವಾಧೀನವಿಲ್ಲ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಾಧೀನತೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಮುದುಕನಾದಮೇಲೂ ಪರಾಧೀನವೆಂಬುದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವನು. ಅದು ಭ್ರಾಂತಿ. ಆಗಲೂ ಇವನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದೇ ಹೊರತು, ನಾವು ಏನು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇಕೆ! ನಮ್ಮ ದೇಹವು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದೇ ಆದರೆ ನಾವು ಮುದುಕರಾದರೆ ಹಲ್ಲು ಹೋಯಿತು; ಕಿವಿ ಹೋಯಿತು; ಕಣ್ಣು ಹೋಯಿತು ಎಂದು ವ್ಯಸನಪಡುವುದೇಕೆ? ಮುಖ ವಿಕಾರ ಹೊಂದುವುದೇಕೆ? ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ನಾವು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ನಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೇಕೆ! ಇದು ನೋಡುವಾಗಲೆ ನಮ್ಮ ದೇಹವು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಹೀಗಿರಲು ನಾವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವದೆಂತು? ನಾವು ಕಾಪಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗಿದೆಯೆಂದರೆ “ಸರ್ಪಗ್ರಸ್ತೋಯಥಾಪರಂ” ಒಂದು ಹಾವಿನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮರಣೋನ್ಮುಖವಾಗಿ ಶಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಕಪ್ಪೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ಹಾವಿನ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ತಗಲಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುತ್ತಿರುವ ಕಪ್ಪೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವುದು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತಾವಂದ್ಯನೂ, ಮಂಗಳಚರಿತನೂ, ಸದ್ಗುಣಪೂರ್ಣನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನೀನೇ ಗತಿಯೆಂದು ನಂಬಿದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದೇ ಬಿಡುವನೇ? ಇಹಲೋಕದಲ್ಲೂ, ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ನಮಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೇ ಮಾಡುವನು. ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಮೃತ ಮಥನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಡಗೋಲು ರೂಪವಾದ ಮಂದರಪರ್ವತವು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಣಗಿ ಹೋಗಲು ಕೂರ್ಮರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ದೇವತೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ತಾನೇ ಅಮೃತಮಥನ ಮಾಡಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನುಣಿಸಿ, ಅವರ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆ? ಅವರು ನಂಬಿದಂತೆ ನಾವೂ ನಂಬಿದರೆ ನಮ್ಮನ್ನೇಕೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲಾರನು? ಮಾಡೇ ಮಾಡುವನು. ಇಲ್ಲಿ ದ್ರುಹಿಣ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ದ್ರುಹಿಣ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥವಾದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಅಮೃತಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಮರರಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ೧ ಕಲ್ಪಾಯುಷ್ಯ ಮೊದಲೇ ಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿರುವುದು. ರುದ್ರ ಗರುಡ ಶೇಷರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಮೃತಪ್ರಾಶನದಿಂದ ಅಮರರಾಗಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದವರು ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಾಗಿರುವರೋ ಆ ದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ, ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಾಧ್ವರ ಧ್ವಂಸವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು ಎಂಬಂತೆ “ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಸ್ತಮವಕೀರ್ಯಜಃಸ್ಮಶಾನೇ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರುವುದು; ಅಲ್ಲಿ “ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಃ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಃ ಆದಿ ಪಿತೃ ಯೇಷಾಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಃ ಸನಕಾದಯಃ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಯಾರಿಗೆ ಆದಿಯೋ ಅಂದರೆ ತಂದೆಯೋ ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಸನಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ರುದ್ರದೇವರು ಅಮೃತಪ್ರಾಶನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅನ್ನ ದಾತ್ಯತ್ವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ವಿವರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ:-

ದ್ರುಹಿಣ ಮೊದಲಾದಮರರಿಗೆ ಸ
ನ್ನಹಿತ ಮಾಯಾರಮಣತಾನೆ
ಸ್ವಹನೆನಿಸಿ ಸಂತೃಪ್ತಿ ಬಡಿಸುವ ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ ||
ಪ್ರಹಿತ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಪಿತೃಗಳಿ
ಗಹರನೆನಿಸ ಸ್ವಧಾಖ್ಯರೂಪದಿ
ಮಹಿಜಫಲ ತೃಣಪೆಸರಿನಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನಿರುದ್ಧ || ೧೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದ್ರುಹಿಣ ಮೊದಲಾದಮರರಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಸನ್ನಹಿತ=ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಪೂಜ್ಯನಾದ, ಮಾಯಾರಮಣ=ಮಾಯಾರೂಪಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರಿಂದ ರಮಿಸುವ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನು, ಸ್ವಹನೆನಿಸಿ=ಸ್ವಾಹಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ, ಸಂತೃಪ್ತಿಬಡಿಸುವ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನು, ಪ್ರಹಿತ=ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವ, ಸಂಕರ್ಷಣನು, ಸ್ವಧಾಖ್ಯರೂಪದಿ=ಸ್ವಧಾ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ಅಹರನೆನಿಸುವ=ಆಹಾರನೆಂದೆನಿಸುವನು, (ಈ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ “ಮಹಿಜ ಫಲತೃಣ ಪೆಸರಿನಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನಿರುದ್ಧ” ಎಂಬ ೬ನೆಯ ಪಾದವು, ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ನನೆನಿಸುವ ನೃಪಶುಗಳಿಗೆ ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಿವುದು)

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಣೇಸ್ವಾಹಾ, ರುದ್ರಾಯಸ್ವಾಹಾ, ಎಂದು ಸ್ವಾಹಾಕಾರದಿಂದಲೂ, ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಸ್ವಧಾಕಾರದಿಂದಲೂ ಕೊಡುವವಿಧಿ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಮಾಯಾಪತಿಯಾದ ವಾಸುದೇವನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಹಾನಾಮಕನಾಗಿ ತಾನೇ ಅನ್ನರೂಪನಾಗಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನು. ಸಂಕರ್ಷಣನು ಸ್ವಧಾ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಅನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಪಿತೃಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನೆಂದರ್ಥ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಅನ್ನಮಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ತನ್ನ ಅಪರೋಕ್ಷವನ್ನಿತ್ತು ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ಸಾಲೋಕ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಅನ್ನನೆನಿಸುವ ನೃಪಶುಗಳಿಗೆ
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾಂಡದೊಳು ಸಂತತ
ತನ್ನನೀಪರಿಯಿಂದುಪಾಸನೆಗೈವ ಭಕತರನ ||
ಬನ್ನಪಡಿಸದೆ ಭವಸಮುದ್ರ ಮ
ಹೋನ್ನತಿಯ ದಾಟಿಸಿ ಚತುರವಿಧ
ವನ್ನಮಯನಾತ್ಮಪ್ರದರ್ಶನ ಸುಖವನೀವಸದಾ || ೧೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾಂಡದೊಳು=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ, (ಮಹಿಜ=ಭೂಮಿ -ಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ, ಫಲ, ತೃಣಪೆಸರಿನಲಿ=ಧಾನ್ಯಗಳು ಫಲಗಳು, ತೃಣಗಳು ಈ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು, ಅನಿರುದ್ಧನು), ನೃಪಶುಗಳಿಗೆ=ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ, ಪಶುಗಳಿಗೂ ಸಹ, ಅನ್ನನೆನಿಸುವ=ತೃಣಧಾನ್ಯಾದಿರೂಪಗಳಿಂದ ಭೋಜ್ಯನಾಗಿರುವನು. ತನ್ನನು (ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು) ಈ ಪರಿಯಿಂದ=ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನ್ನಮಯನೆಂದು, ಸಂತತಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪಾಸನೆ ಗೈವ=ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಭಕುತರನ=ಭಕ್ತರನ್ನು, ಬನ್ನಪಡಿಸದೆ=ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಕಷ್ಟವನ್ನೂ ಪಡಿಸದೆ, ಚತುರ್ವಿಧವನ್ನಮಯನು=ಖಾದ್ಯ, ಪೇಯ, ಲೇಹ್ಯ, ಚೋಷ್ಯವೆಂಬ ೪ ವಿಧದ ಅನ್ನಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಭವಸಮುದ್ರಮಹೋನ್ನತಿಯು= ದಾಟಲಶಕ್ಯವಾದ ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿಸಿ, ಆತ್ಮಪ್ರದರ್ಶನಸುಖವನ್ನು= ಇಹದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಪರೋಕ್ಷ ದರ್ಶನ ಸುಖವನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಭಗವದ್ರೂಪ ಸಂದರ್ಶನ ಸುಖವನ್ನೂ, ಈವ=ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಯಾವಯಾವುದು ಆಹಾರವೋ ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಖಾದ್ಯ, ಲೇಹ್ಯ, ಚೋಷ್ಯ, ಪೇಯ, ಇದರರ್ಥ ತಿನ್ನುವುದು. ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧಕವಾದ ಹಿಟ್ಟು, ಮೆಣಸು ಚಿಟ್ಟಣಿ ಮೊದಲಾದವು, ಕುಡಿಯುವುದುಯೆಂದು ೪ ಪ್ರಕಾರ. ಪಶು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ತೃಣಾದಿಗಳು. ಈ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೂ, ಅನಿರುದ್ಧನೂ ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಭುಂಜಿಸುವ

ಅನ್ನರೂಪನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಯಲ್ಲರನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನು. “ಅನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿವ್ಯಚಾನಾತ್” ಎಂಬ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅನ್ನನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ಯದ್ಯಪಿ ಅನ್ನಶಬ್ದಕ್ಕೆ “ಅತ್ತೀತ್ಯನ್ನಂ” ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆಲ್ಲ ಭಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನ್ನನೆಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅನ್ನರೂಪನಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೂ ಅನ್ನನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಪ್ರಕೃತ ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನ್ನರೂಪನಾಗಿ ಇರುವನೆಂದು ಯಾರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವರೋ ಅಂತಹ ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಪಡಿಸದೆ ದಾಟಲಶಕ್ಯವಾದ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಾರಗಾಣಿಸಿ ಚತುರ್ವಿಧ ಅನ್ನಮಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಹದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಪರೋಕ್ಷ ದರ್ಶನಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂಪೂರ್ಣಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಸಿ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮೀಪ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಸಂದರ್ಶನವನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಕೊಡುತ್ತಾ ಪಾಲಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ನಾವು ಮಾಡುವ ನೀಚೋಚ್ಚ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಆತನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ಆತನು ನಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮನವಚನಕಾಯಗಳದೇಶೆಯಿಂ
ದನುದಿನದಿ ಬಿಡದಾಚರಿಸುತಿ
ಪ್ಪನುಚಿತೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳ ಸದ್ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿ ||
ಅನಿಲದೇವನೊಳಿಪ್ಪ ನಾರಾ
ಯಣಗಿದನ್ನವುಯೆಂದು ಕೃಷ್ಣಾ
ರ್ಪಣವೆನುತಕೊಡೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸಂತೈಪಕರುಣಾಳು || ೧೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಮನವಚನ ಕಾಯಗಳ ದೇಶೆಯಿಂದ=ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಶರೀರದಿಂದಲೂ, ಅನುದಿನದಿ=ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಬಿಡದೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಿಪ್ಪ=ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಅನುಚಿತ=ಮಾಡಬಾರದ, ಉಚಿತ=ಮಾಡಬೇಕಾದ, ಕರ್ಮಗಳ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕದಿ, ಅನಿಲದೇವನೊಳಿಪ್ಪ=ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತನಾದ, ನಾರಾಯಣಿಗೆ, ಇದು ಅನ್ನವೆಂದು, ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣವೆನುತ, ಕೊಡೆ=ಕೊಡಲು (ಸಮರ್ಪಿಸಲು) ಕರುಣಾಳು=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸಂತೈಪ=ಸಂತೈಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮನೋವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ನಾವು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನ್ನವುಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರೀಯತಾಂ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು, ಎಂದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು, ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಸಪ್ತಾನ್ನಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಪ್ತಾನ್ನಮಯನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಏಳುವಿಧ ಅನ್ನಪ್ರಕರಣವ
ಕೇಳಿ ಕೋವಿದರಾಸ್ಯದಿಂದಲಿ
ಆಲಸವಮಾಡದಲೆ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿರೂಪಗಳ ||
ಕಾಲಕಾಲದಿ ನೆನದು ಪೂಜಿಸು
ಸ್ಥೂಲಮತಿಗಳಿಗಿದನು ಪೇಳದೆ
ಶ್ರೀಲಕುಮಿವಲ್ಲಭನೇ ಅನ್ನಾದನ್ನಅನ್ನದನು || ೧೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಏಳುವಿಧ=೭ ವಿಧವಾದ ಅನ್ನ ಪ್ರಕರಣವ=ಅನ್ನಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು, ಕೋವಿದರ=ಜ್ಞಾನಿಗಳ, ಆಸ್ಯದಿಂದಲಿ=ಮುಖದಿಂದ ಕೇಳಿ, ಆಲಸವ=ಆಲಸ್ಯವನ್ನು, ಮಾಡದಲೆ, ಅನಿರುದ್ಧಾದಿರೂಪಗಳ=ಅನಿರುದ್ಧ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು, ಕಾಲಕಾಲದಿ= ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ನೆನದು=ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ಸ್ಥೂಲಮತಿಗಳಿಗೆ= ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದ ಗೃಹಕೃತ್ಯಲೋಲುಪರಾಗಿ ಭಗವದ್ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಯು ಲೇಶಮಾತ್ರವು ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಇದನು ಪೇಳದೆ, ಶ್ರೀಲಕುಮಿವಲ್ಲಭನೇ=ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೇ, ಅನ್ನಾದ=ಅನ್ನವನ್ನು ಭೋಕ್ತೃಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಭುಂಜಿಸುವವನೂ, ಅನ್ನ=ಅನ್ನಮಯನೂ, ಅನ್ನದನು=ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಎಂದು ಪೂಜಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ೧೧, ೧೨, ೧೩ನೆ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ೭ ವಿಧವಾದ ಅನ್ನಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಸಪ್ತಾನ್ನವನ್ನೇ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-ಏಳು ವಿಧ (ಸಪ್ತಾನ್ನ) ಅನ್ನಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಶದ ಮಾಡಿರುವರು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಪನಿಷತ್ ೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೩ನೆಯ ಸಪ್ತಾನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಖಂಡ- “ಯತ್ರಪ್ತಾನ್ನಾನಿಮೇಧಯಾತಪಸಾಅಜನಯಪಿತಾ ಏಕಮಸ್ಯಸಾಧಾರಣಂ ದ್ವೇದೇವಾನಭಾಜಯತ್, ತ್ರೀಣ್ಯಾತ್ಮನೋಽ ಕುರುತಪಶುಭ್ಯ ಏಕಂಪ್ರಾಯಚ್ಛತ್ ತಸ್ಮಿನ್ನರ್ಧಂಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ಇತ್ಯಾದಿ” ಇದರ ಖಂಡಾರ್ಥ:- “ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮಾಣಾವಪಿಗೃಹಣಾವತಿಷ್ಠಮತೋಗೃಹೀ ಉತ್ತಮ ಇತ್ಯುಕ್ತಮಾತ್ಮೈ ವೇತ್ಯಾದಿನಾ || ತಸ್ಯಗೃಹಿಣೋ ಭಗವತ್ಸೃಷ್ಟಂ ಯತ್ಸಾಧಾರಣಮನ್ನಂ ತನ್ನಸ್ತಕೀಯಮೇವೇತಿಮಂತಮ್ಯಮಿತಿ ಭಾವೇನ ಪ್ರಕೃತಹರೇಃ ಸಪ್ತಾನ್ನಸೃಷ್ಟತ್ವಮಹಿಮಾನಮಾಹ || ಯತ್ರಪ್ತಾನ್ನಮಿತಿ ||” ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಬ್ಬರೂ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಗಳಾದರು. ಆದುದರಿಂದ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿವವನು ಉತ್ತಮನುಯೆಂದು ಆತ್ಮೈವ ಇತ್ಯಾದಿ ಖಂಡಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದರು. ಆ ಗೃಹಸ್ಥನು ಭಗವಂತನಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಮಬಾಧ್ಯವೆಂದರಿಯದೆ ತನ್ನದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯತ್ರಪ್ತಾನ್ನಾನಿ ಎಂಬ ಖಂಡದಿಂದ ಪಿತಾ=ಸರ್ವ ಜಗತ್ತಿಗೂ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಮೇಧಯಾ=ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ, ತಪಸಾ=ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಸಪ್ತಾನ್ನಾನಿ=೭ ವಿಧ ಅನ್ನಗಳನ್ನು, ಅಜನಯತ್=ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅನ್ನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆ ೭ ವಿಧಾನ್ನಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ; ಪ್ರಾಣಿಭಿರದ್ಯಮಾನಮೇಕಂ= ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಭುಂಜಿಸುವ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅನ್ನ ಒಂದು, ವೈಶ್ವದೇವ, ಬಲಿಹರಣ ಇವೆರಡು. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮನಸ್ಸು, ವಾಕ್ ಪಂಚಪ್ರಾಣರೂಪವಾದವು ಮೂರು, ಹಾಲು ಅಥವಾ ನೀರು ಒಂದು ಅಂತು ೭. ಈ ಏಳರ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾದುದು. ವೈಶ್ವದೇವ, ಬಲಿಹರಣರೂಪವಾದ ಎರಡು ಅನ್ನಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಪಿತೃಗಳಿಗೂ ಸೇರುವುದು. ಸಪ್ತಾನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವ ಬಲಿಹರಣ ರೂಪವಾದ ಎರಡು ಅನ್ನಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಪಿತೃಗಳನ್ನೂ ಭಾಗಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆಂದರ್ಥ. ಮನಸ್ಸು ಪಚನ ಪಂಚಪ್ರಾಣ ಈ ಮೂರು ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತನಗಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಪಶುಗಳಿಗೆ ಉದಕರೂಪವಾದ ಒಂದು ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆದರೆ ಈ ಉದಕವು ಪಶುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಸರ್ವ ಜಗತ್ತೂ ಉದಕದಿಂದ ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು, ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಸಪ್ತಾನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು ಒಟ್ಟು ೨೩ ಖಂಡಗಳಿರುವವು. ಪ್ರಕೃತ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ೧ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಖಂಡಾರ್ಥದಲ್ಲೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲೂ, ಸಪ್ತಾನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂಬ ೧ನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವನ್ನು ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಈ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ “ಸಪ್ತಾನ್ನಾನಿಯದಾ ವಿಷ್ಣುಃ ಪರಮಃ ಪುರುಷೋ ವಿಭುಃ|| ಸಸರ್ಜತೇಷಾಂ ಸ್ವಾರ್ಥಾನಿ ಚಕಾರ ತ್ರೀಣಿಕೇಶವಃ ಮನೋವಾಚಂತಥಾಪ್ರಾಣಂ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ಯೈಸ್ತುಷ್ಠಿಮೇತಿಸಃ || ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವದ್ಭಕ್ತಿ ಕಾಮಸ್ಯಾತ್ಸಂಕಲ್ಪಂ ತತ್ಕೃತಂಪ್ರತಿ || ಕುರ್ಯಾತ್ತದ್ವೇದನೇಚ್ಛಾಂಚ ಶ್ರದ್ಧಾಂತಸ್ಯಗುಣೋನ್ನತೌ ||ಇತ್ಯಾದಿ || ಚತುರ್ಥಂ ಭೋಜ್ಯಮೇವಾನ್ನಂ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣಂ ಸ್ವತಂ || ಆತ್ಮನೋತಿ ಸಮೀಪತ್ವಂ ತಸ್ಯಯೋನ್ನಸ್ಯ ಮನ್ಯತೇ || ಅಕ್ಷಯಂ ಪಾಪಮಸ್ಯಸ್ಯಾದ್ವೇವಬ್ರಹ್ಮಸ್ವಹಾರಿಣಃ|| ತದೇವ ಮಂತ್ರಯುಕ್ತತ್ವಾದ್ಬಲಿಹೋಮಾತ್ಮನಾದ್ವಯಂ| ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರದದೌ ವಿಷ್ಣುಸ್ತಸ್ಮಾನ್ಮೈವೇಚ್ಛಯಾಯಜೇತ್| ಯದೀಚ್ಛಯಾಯಜೇತ್ತೇಷಾ ಮಪಹರ್ತಾಭವಿಷ್ಯತಿ || ದೇವಸ್ವಂತೇನಯೇನೈವ ಕಾಮ್ಯಾರ್ಥಂವಿನಿಯೋಜಿತಂ| ಪರಕೀಯೇನವಿತ್ತೇನ ತಸ್ಮಿನ್ನಿದಿಮಯೇಯಥಾ| ಚತುಷ್ಪಾದ್ಧ್ಯೋದ್ಧಿಪಾದ್ಧ್ಯೈಶ್ಚಪಶುಭ್ಯಃ ಪಯಅತ್ಯಕಂ || ಪ್ರಾಯಚ್ಛತ್ಸಪ್ತಮಾನ್ನಂ ಸಗೋಕ್ಷೀರಮುಖ್ಯಮತ್ರಚ| ಆತ್ಮನೇಚೈವದೇವಾನಾಂ ತದ್ಧೋಮಾರ್ಥಂ ಪ್ರಕಲ್ಪಿತಂ || ಸಂವತ್ಸರಂಗೋಪಯಸಾಯೇನ ಹೋಮೋಹರೇಃ ಕೃತಃ|| ಭಗವತ್ತ್ವವಿದುಷಾತಸ್ಯಮುಕ್ತಿಸಂಶಯಃ || ಅದೃಷ್ಟಭಗವದ್ರೂಪಸ್ಯೈತದ್ಧರ್ಶನಕಾರಣಂ || ಸಪ್ತಾನ್ನೋಪಾಸನಂ ಯಸ್ಮಾದ್ವೇವಾನಾಂ ಯೋಗ್ಯಮುತ್ತಮಂ || ತಸ್ಮಾದ್ವೇವತ್ವಮಾಪ್ನೋತಿ ಯೋಗ್ಯೋದೇವಪದಸ್ಯಯಃ ||” ಇದರರ್ಥ:-ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವಾಗ ಸಪ್ತಾನ್ನವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೋ ಆಗ ಪರಮ ಪುರುಷನಾದ ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ಮೂರು ವಿಧ ಅನ್ನಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಭಾಗವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಈ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತನಾಗುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಅನ್ನವೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಭಗವತ್ತೇವಾರೂಪವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಮನಸಾ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಅಸ್ವತಂತ್ರನು ನಾನು; ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಇದು ಮನಸ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಅನ್ನವು. ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಭಗವನ್ನಿಂದಾ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಧಕ್ಕರ ನಿಂದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಕೇವಲ ಅವರ ಸ್ತೋತ್ರಾದಿಗಳು ಮಾಡಲು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಣೋಪಾನಾದಿ ೩ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ, ಅಪಾನವನ್ನು ಅನ್ಯಕರ್ಮಗಳ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೂ, ಭಗವದ್ವಿರೋಧಿಗಳ ನಿರಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾನವನ್ನು, ಯೋಗಧಾರಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಉದಾನವನ್ನು, ಮನೋವಾಕ್ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮಾನವನ್ನು ಹೀಗೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳಿಂದಾಗುವ ಕೃತ್ಯವನ್ನು

ಅನ್ನವೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು. (ಈ ವಿಷಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಬಹಳವಿರುವವು, ಅಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರ ಬರಿಯಲು ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವುದರಿಂದ ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತೆ.) ೪ನೆಯದು ಸರ್ವಜನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಭೋಜ್ಯವಾದ ಅನ್ನವು. ಈ ಅನ್ನವು ಸರ್ವ ಜನರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವನು ಅದನ್ನು ತನ್ನದೆಂದು ಭಾವಿಸುವನೋ ಅಂತಹವನಿಗೆ ದೇವಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸೊತ್ತನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಮಹಾ ಪಾಪವು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಈ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಬಲಿಹೋಮ ರೂಪವಾಗಿ ಎರಡನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಅದೇ ವೈಶ್ವದೇವ, ಬಲಿಹರಣ. ವೈಶ್ವದೇವವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ; ಬಲಿಹರಣವು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಪಿತೃಗಳಿಗೂ ಸಹ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಅನ್ನ ಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಆ ಅನ್ನವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಳೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆ ಮಳೆಯನ್ನು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರಿಸಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಬೆಂಕಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಪಕ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಅನ್ನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡದೆ ಅವರಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಬಂದಂತೆ ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಸೊತ್ತನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ ದೋಷವು ನಮಗೆ ಬರುವುದು. ಚತುಷ್ಟಾದಿ ದ್ವಿಪಾದಿಗಳ ಅಂದರೆ ಪಶು ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳ ಉಪಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ “ಪಯಃ” ಉದಕಮಯವಾದ ಏಳನೆಯ ಅನ್ನವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಆ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಆ ಹಾಲನ್ನು ತನಗೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರದವರೆಗೂ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಿಂದ ಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣದವನಿಗೆ ಈ ಸಪ್ತಾನ್ವೋಪಾಸನವು ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಸಪ್ತಾನ್ವೋಪಾಸನವು ದೇವತಾಯೋಗ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಪರಮ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಪ್ತಾನ್ವೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ದೇವಪದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನೇ ಸರಿ. ಅವನು ದೇವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಯಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇವೇ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೇ ೧೧ನೇ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೧೪ನೆಯ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹ ೭ ವಿಧವಾದ ಅನ್ನಪ್ರಕರಣವನ್ನು ತಿಳಿದವರ ಮುಖದಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತ ವೈಶ್ವದೇವ ಬಲಿಹರಣರೂಪವಾದ ಎರಡು ಅನ್ನಗಳ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು “ದುಹಿಣ ಮೊದಲಾದ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದೇವತೋದ್ದೇಶಮಾಡಿ ಹೋಮ ಮಾಡುವ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಉಪಾಸನೆಯೇ ವೈಶ್ವದೇವವೆಂದರ್ಥ. ಅಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಸ್ವಧಾರೂಪದಿಂದ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಆಹಾರನೆನಿಸುವ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದೇ ಬಲಿಹರಣ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಹಾ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ, ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಸ್ವಧಾ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಬಲಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಅನ್ನಗಳಾದವು. ೧೨ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ೩-೪ ಈ ಎರಡು ಅನ್ನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ತೃಣ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಮಹಿಜ ಅಂದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡಿದರೆ ಸಿಕ್ಕುವ ನೀರೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು. ಪಶು ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಜೀವನಪ್ರದವಾದುದು ನೀರು. ಇದು ಮೂರನೆಯ ಅನ್ನ. ೪ನೆಯದು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ಮನುಷ್ಯದೇವತೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಪಯೋಗವಾದ ಅನ್ನ. ಈ ನೃಪಶುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾದ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಅನಿರುದ್ಧರನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದ ಮೂರು ಅನ್ನಗಳನ್ನು ೧೪ನೆಯ ಮನವಚನಕಾಯದಿಯೆಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಮೂರರಲ್ಲೂ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಕಾಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣೋಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಾಗ, ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮಮಾಡಲು ಪ್ರಾಣಕಾರಣವೆಂತಲೂ, ಅಪಾನ ಅನ್ಯಕರ್ಮ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೂ, ವ್ಯಾನವು ಭಗವದ್ವಿರೋಧಿಗಳ ನಿರಾಸನಕ್ಕೂ ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳು ಪಂಚಪ್ರಾಣರ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯ ವಾಕ್ಯ. ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರಾಣೋಪಾನಾದಿ ಐದು ಪ್ರಾಣರಿಂದ ಆಗುವ ಕರ್ಮಗಳು ಶರೀರದ್ವಾರ ಆಗುವವೇ ಹೊರತು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆಗುವಂತಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮನವಚನಕಾಯವೆಂಬುದು ದೇಹಕೃತ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಅನ್ನವೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ೫ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ೭ ಅನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಹಾರೂಪಾನ್ನ, ಬಲಿಹರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಧಾರೂಪಾನ್ನ, ಸಾಧಾರಣಾನ್ನ, ಉದಕ ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ, ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಅನಿರುದ್ಧ, ಈ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ಮನವಚನ ಕಾಯ ರೂಪಗಳಾದ ಮೂರು ಅನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ರೂಪವನ್ನು ಹೀಗೆ ೫ ರೂಪಗಳನ್ನು ೭ ವಿಧ ಅನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಯಾವ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಅನ್ನವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವಿರೋ ಆಯಾ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಬರೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯವಾದ ಸ್ಥೂಲ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವವರಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಬಾರದು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನ್ನಸ್ವರೂಪನೂ, ಅನ್ನಪ್ರದನೂ, ಅನ್ನ ಭುಂಜಿಸುವವನೂ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಹೀಗೆ ಸಪ್ತಾನ್ವೋಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಫಲವೇನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಎಂದರಿತು ಸಪ್ತಾನ್ನಗಳ ದೈ
ನಂದಿನದಿಮರಿಯದೆ ಸದಾ ಗೋ
ವಿಂದಗರ್ವಿಸು ನಿರ್ಭಯದಿ ಮಹಯಜ್ಞವಿದೆಂದು ||
ಇಂದಿರೇಶನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಯ
ದಿಂದ ಬೇಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ತವಕದಿ
ತಂದುಕೊಡುವನು ಪರಮಮಂಗಳ ತನ್ನ ದಾಸರಿಗೆ || ೧೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಎಂದರಿತು=ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಪ್ತಾನ್ನಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು, ದೈನಂದಿನದಿ=ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಮರಿಯದೆ, ಮಹಯಜ್ಞವಿದೆಂದು=ಇದೇ ಮಹಾಯಜ್ಞವೆಂದು, ನಿರ್ಭಯದಿ=ನಿಸ್ಸಂಶಯದಿಂದ, ಸದಾ, ಗೋವಿಂದಗೆ, ಅರ್ಪಿಸು, ಇಂದಿರೇಶನು= ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು, ದಯದಿಂದ=ಕರುಣದಿಂದ, ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬೇಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ=ನಮಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ತವಕದಿ=ಆತುರದಿಂದ ತನ್ನ ದಾಸರಿಗೆ, ಪರಮಮಂಗಳ=ಪರಮಾನಂದಕರವಾದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು, ತಂದುಕೊಡುವ= ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿ ಕೊಡುವನು. (ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವನು)

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಪ್ತಾನ್ನವನ್ನು ತಿಳಿದು ಮರಿಯದೆ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಮಹಾಯಜ್ಞವೆಂದು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ದಾಸರಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಪೂಜಾತ್ಮನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕರುಣದಿಂದ ಇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇಲ್ಲದೇನೆ ತಾನಾಗಿ ಅಭಿಮಾನ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಬೇಡುವುದು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಸೂಚಿಕರದಲಿ ಪಿಡಿದು ಸಮರವ
ನಾಜಯಿಸುವೆನು ಎಂಬ ನರನಂ
ತೀಜಗತ್ತಿನೊಳುಳ್ಳ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಿತ್ಯದಲಿ ||
ಶ್ರೀಜಗತ್ಪತಿ ಚರಣಯುಗಳ ಸ
ರೋಜ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ
ಪೂಜಿಸದೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮವ ಬಯಸಿ ಬಳಲುವರು || ೧೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಸೂಚಿ=ಸೂಚಿಯನ್ನು, ಕರದಲಿ=ಕೈಯಲ್ಲಿ, ಪಿಡಿದು, ಸಮರವ= ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು, ನಾ=ನಾನು, ಜಯಿಸುವೆನು, ಎಂಬ, ನರನಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನೊಳುಳ್ಳ, ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು, ನಿತ್ಯದಲಿ, ಶ್ರೀಜಗತ್ಪತಿ=ಜಗತ್ಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಚರಣಯುಗಳ ಸರೋಜ=ಪಾದದ್ವಂದ್ವಗಳೆಂಬ ಕಮಲಗಳನ್ನು, ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ, ಪೂಜಿಸದೆ, ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮವ=ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥಕಾಮವೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಬಯಸಿ, ಬಳಲುವರು= ಕಷ್ಟಪಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ರಣಾಂಗದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಪಾಣಿಗಳಾಗಿ, ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದು ಸೂಚಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಆಯುಧದಿಂದಲೇ ನಾನು ಎಲ್ಲಾ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿಬಿಡುವೆನು ಎಂದು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರೆ ಆ ಕಾರ್ಯವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೋ ಅಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸದೆ ನನಗೆ, ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಾರ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಸೂಚಿಯಿಂದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವವನಿಗೆ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನೂ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಶಕಟಭಂಜನ ಸಕಲಜೀವರ
ನಿಕಟಗನುತಾನಾಗಲೋಕಕೆ
ಪ್ರಕಟನಾಗದೆ ಸಕಲಕರ್ಮವಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ ||

ಅಕುಟಲಾತ್ಮಕ ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ
ಸುಖದನಿನಿಸುವ ಸರ್ವಕಾಲದ
ಲಕಟಕಟ ಈತನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗೇನೆಂಬೆ || ೧೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶಕಟಭಂಜನ=ಶಕಟಾಕ್ಷನೆಂಬ ಬಂಡಿಯರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಬಂದ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದ ಕೃಷ್ಣರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸಕಲ ಜೀವರ ನಿಕಟಗನು=ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವನು, ತಾನಾಗಿ, ಲೋಕಕ್ಕೆ, ಪ್ರಕಟನಾಗದೆ=ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಸಕಲ ಕರ್ಮಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತ, ಅಕುಟಲಾತ್ಮಕ=ನಿಷ್ಕಪಟಿಯಾದ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವನು ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ, ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸುಖದನಿನಿಸುವ= ಸುಖಕೊಡುವವನೆಂದೆನಿಸುವನು, ಅಕಟಕಟ! ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಈತನ, ಮಹಾಮಹಿಮೆಗೇನೆಂಬೆ!

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಮಗುವಾಗಿದ್ದಾಗ ಯಶೋದೆಯು ಹೊಳೆಮೆಟ್ಟುವ ದಿವಸ ಉತ್ಸವದ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಒಂದು ಬಂಡಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ ತಾನು ಬಂದವರಿಗೆ ಉಪಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶಕಟಾಕ್ಷನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಅಸುರನು ಅದೇ ಬಂಡಿಯ ರೂಪವಾಗಿ ಅದೇ ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತಿಳಿದು ತಾಯಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಟಮಾಡಿ ಅಳುವ ನೆಪದಿಂದ ಬಂಡಿಯ ಚಕ್ರವನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದೊಡೆಯಲು ಬಂಡಿಯು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿ ದೈತ್ಯನು ಮೃತನಾದನೆಂದು ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಶಕಟಭಂಜನನೆಂದರು; ಅಂದರೆ ಬಂಡಿಯನ್ನು ಒಡೆದವನೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮೀಪಗತನಾಗಿದ್ದು ಜನಗಳಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗದೆ, ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿ ಜನಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸಿ, ನಿಷ್ಕಪಟ ಸ್ವಭಾವನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು. ಆಹಾ! ಈತನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಮಹಾ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಬಹುದು! ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುವುದನ್ನು ಅಕಟಕಟ ಎಂಬ ಪದವು ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ವೈಕುಂಠಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲರೂಪ, ಕಾರಣರೂಪ, ಅಂಶರೂಪಗಳಿಂದ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಶ್ರೀ ಲಕುಮಿವಲ್ಲಭನು ವೈಕುಂ
ಠಾಲಯದಿ ಪ್ರಣವಪ್ರಕೃತಿ ಕೀ
ಲಾಲಜಾಸನ ಮುಖ್ಯಚೇತನರೊಳಗೆ ನೆಲಸಿದ್ದು ||
ಮೂಲಕಾರಣನಂಶನಾಮದಿ
ಲೀಲೆಗೈವೃತತೋರಿಕೊಳ್ಳದೆ
ಪಾಲಿನೋಳ್ ಘೃತವಿದ್ದತೆರದಂತಿಪ್ಪ ತ್ರಿಸ್ಥಳದಿ || ೧೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀಲಕುಮಿವಲ್ಲಭನು=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ವೈಕುಂಠಾಲಯದಿ=ವೈಕುಂಠ ನಾಮಕವಾದ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಣವ=ಸಕಲ ವೇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ ಪ್ರಣವ ಎಂದರೆ ಓಂಕಾರದಲ್ಲೂ, ಪ್ರಕೃತಿ=ವೇದಮಾನಿಯಾದ ಚೇತನ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೂ, ಕೀಲಾಲಜ=ನೀರಿನೊಳಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಮಲವೇ ಆಸನ=ಆಸನವಾಗುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು, ಮುಖ್ಯ=ಮೊದಲಾದ, ಚೇತನರೊಳಗೆ, ನೆಲಸಿದ್ದು=ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಮೂಲ=ಮೂಲರೂಪಿಯಾಗಿಯೂ, ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ತೋರಿಕೊಳ್ಳದೆ=ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಲೀಲೆಗೈವೃತ= ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತ, ಪಾಲಿನೋಳ=ಹಾಲಿನೊಳಗೆ, ಘೃತವಿದ್ದ ತೆರದಂತೆ=ತುಪ್ಪವಿರುವ ರೀತಿಯಾಗಿ, ತ್ರಿಸ್ಥಳದಿ=ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಇಪ್ಪ=ಇರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಸರ್ವವೇದಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಣವ ಅಂದರೆ ಓಂಕಾರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವನು. ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಭಾಗವತ ಶೃತಿ ಗೀತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ, “ಶ್ರೀ ಭೂಮಿರಿತಿರೂಪಾಭ್ಯಾಂಪ್ರಕೃತಿರ್ವಿಷ್ಣುನಾಸಹ || ಶೇತೇಶ್ರುತಿಶ್ಚ ರೂಪೇಣ ಸೌತಿಬ್ರಹ್ಮಲಯೇಹರಿಂ ||” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು, ಶ್ರೀ, ಭೂ ಎಂಬೆರಡು ರೂಪಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಯನ ಮಾಡಿರುವಳು. ದುರ್ಗಾ ನಾಮಕ ಪ್ರಕೃತಿಯು ವೇದಸ್ವರೂಪಳಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವಳು ಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಚೇತನ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂತಲೂ, ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯೆಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ಜಡಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯು, ಚೇತನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಚೇತನ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಾರಣರಾಗಿರುವರು. ಈ ಜಡ ಚೇತನ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿರುವನು. ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವು ಪ್ರಕೃತಿಯಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕಾರಣರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿನಾಮಕನಾಗಿ ಇರುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ

ಭಿನ್ನಾಂಶರೂಪನಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವನು. ಅಂಶರೂಪಗಳು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವಾಂಶ ಭಿನ್ನಾಂಶವೆಂದು. ಸ್ವಾಂಶವೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಅವತಾರ ಮಾಡಿರುವ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳು. ಭಿನ್ನಾಂಶವೆಂದರೆ ಇತರ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಜೀವಭಿನ್ನನಾಗಿ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ರೂಪವು. ಈ ಅಂಶಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಮೂಲರೂಪ ೧, ಪ್ರಕೃತಿಕಾರಣರೂಪ ೧, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅಂಶರೂಪ ೧, ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧ ರೂಪಗಳಿಂದ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವನು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಚರಿಸದೆ ಹಾಲಿನೊಳಗೆ ತುಪ್ಪವಿರುವಂತೆ ಇರುವನು. ಹಾಲನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ತುಪ್ಪ ಕಾಣುವುದೇ? ಇಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಪ್ಪು ಕೊಟ್ಟು ಮೊಸರು ಮಾಡಬೇಕು. ತದನಂತರ ಆ ಮೊಸರನ್ನು ಮಥನ ಮಾಡಬೇಕು (ಕಡೆಯಬೇಕು.) ಅಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಕಾಣುವುದು. ಅದನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದರೆ ತುಪ್ಪವು ದೊರಕುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹಾಲು, ಹಾಲಿನಿಂದ ಮೊಸರು, ಮೊಸರಿನಿಂದ ಬೆಣ್ಣೆ ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳು ಕಂಡ ಮೇಲೆ ಅದರಿಂದ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕಾಣುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕಾದರೂ ಹಾಲಿನೊಳಗೆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕಂಡಂತೆಯೇ ಕಾಣಬೇಕು. ಮೊದಲು ವೇದವು ಹಾಲಿನಂತೆ ಇರುವುದು. ಆದರೇನು? ಅದರಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪದಂತಿರುವ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವುದೆಂತು? ಹಾಲನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಹೆಪ್ಪು ಹಾಕಿದರೆ ಮೊಸರಾಗುವದೆಂಬ ಜ್ಞಾನವು ನಮಗೆ ಬೇಕಲ್ಲವೆ? “ಚತುರ್ವೇದ್ಯಪಿಯೋವಿಪ್ರೋ ವಾಸುದೇವನವಿಂದತಿ ವೇದಭಾರ ಭರಾಕ್ರಾಂತಃ ಸವೈಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗಾರ್ದಭಃ ||” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ಚತುರ್ವೇದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನು ವೇದವೆಂಬ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂಪವಾದ ಕತ್ತೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ವೇದವೆಂಬ ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಮೊಸರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಗುರುಗಳ ಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿದು ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಈ ಹಾಲನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಓಂಕಾರವೆಂಬ ಹೆಪ್ಪನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಾರ್ಥವು ಆ ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಹಾಲಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊಸರನ್ನು ಹೆಪ್ಪು ಕೊಡಲು ಹಾಲೆಲ್ಲವೂ ಹೇಗೆ ಮೊಸರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವದೋ ಹಾಗೆ ವೇದವೆಲ್ಲವೂ ಓಂಕಾರಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಮೊಸರಾಗುವದು. ಇದನ್ನು ಕಡೆಯಬೇಕು. ಅಕಾರ, ಉಕಾರ, ಮಕಾರಾತ್ಮಕ ಓಂ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಮನಸಾ ಚಿಂತಿಸಿ ಶ್ವಾಸನಿರೋಧ ಮಾಡಿ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು ಎಂದು ಭಾಗವತ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಅಭ್ಯಸೇನೈವಾಶುದ್ಧಂ ತ್ರಿವೃದ್ಧಹಾಕ್ಷರಂ ಪರಂ | ಮನೋಯಚ್ಛೇಜ್ಜಿತಶ್ವಾಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಬೀಜ ಮನುಸ್ಮರಣ ನಿಯಚ್ಛೇದ್ವಿಷಯೇಭ್ಯೋ ಅಕ್ಷಾನ್ಮನಸಾಬುದ್ಧಿಸಾರಥಿಃ ||” ಯೋಗಿಯು ಮೊದಲು ಒಂದು ಆಸನವನ್ನು ಕ್ಲುಪ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸದೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತದನಂತರ ಶ್ವಾಸನಿರೋಧ ಮಾಡಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ತ್ರಿವೃತ್ ಅಂದರೆ ಅ, ಉ, ಮ ಗಳೆಂಬ ಮೂರರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬೀಜಭೂತವಾದ ಪರಮ ಶುದ್ಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಕ್ಷರವೆಂಬ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕು ಅಂದರೆ ಜಪಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ತದನಂತರ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಕುದುರೆಗಳು ಮನಬಂದಂತೆ ಹೋಗದಹಾಗೆ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಲಗಾಮು ಹಾಕಿ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಸಾರಥಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಕುದುರೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತದನಂತರ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು. ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಬೀಜವಾದ ಓಂಕಾರವೆಂಬ ಮೊಸರನ್ನು ಯೋಗ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಕಡೆದು ಬೆಣ್ಣೆ ಕಾಣಬೇಕು. ಬೆಣ್ಣೆಯಂತಿರುವುದು ವಾಸನಾಮಯವಾದ ಸಾಧಾರಣ ಅಪರೋಕ್ಷ. ಈ ಅಪರೋಕ್ಷವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಪುಷ್ಪ, ತುಳಸಿ, ನೈವೇದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತೇವೋ ಅವುಗಳೇ ಆ ಆಕಾರವಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದ ಕೂಡಲೆ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವು. ಇದಕ್ಕೆ ವಾಸನಾಪರೋಕ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಬೆಣ್ಣೆಯಂತೆ ಇರುವುದು. ಹೀಗೆ ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾಡುತ್ತಾ ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಬೆಣ್ಣೆಯು ಕರಗಿ ತುಪ್ಪವಾದಂತೆ ಭಗವದಪರೋಕ್ಷವಾಗುವದು. ಈ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮಿಂಚಿನಂತೆಯೋ, ಚಂದ್ರನಂತೆಯೋ, ಸೂರ್ಯನಂತೆಯೋ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೂ, ಕಾರಣ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೂ, ಅಂಶರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೂ, ಈ ರೀತಿಯಾದ ಅಪರೋಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಕಾಣಬೇಕು. ಈ ಅಪರೋಕ್ಷವಿಲ್ಲದವರು ಹಾಲಿನೊಳಗೆ ತುಪ್ಪವಿದ್ದರೂ ಹೇಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಹೀಗೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನಾಂಶರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಾಂಶವಾದ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಮೂರು ಯುಗದಲಿ ಮೂಲರೂಪನು
ಸೂರಿಗಳ ಸಂತೈಸಿ ದಿತಿಜ ಕು
ಮಾರಕರ ಸಂಹರಿಸಿ ಧರ್ಮವನುಳುಹಬೇಕೆಂದು ||

ಕಾರುಣಿಕ ಭೂಮಿಯೊಳು ನಿಜ ಪರಿ
ವಾರಸಹಿತವತರಿಸಿ ಬಹುವಿಧ
ತೋರುವನು ನರವತ್ಸವೃತ್ತಿಯ ಸಕಲ ಚೇತನಕೆ || ೧೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕಾರುಣಿಕ=ಕರುಣಾಳುವಾದ, ಮೂಲರೂಪನು=ಮೂಲರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭನು, ಸೂರಿಗಳ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂತ್ಪ್ರಸಿ=ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ, ದಿತಿಜಕುಮಾರಕರ=ದಿತಿ ಮಕ್ಕಳಾದ ದೈತ್ಯರು ದಿತಿಜರು. ಅವರ ಕುಮಾರರೆಂದರೆ ಅವರ ಅಂಶದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವರು. ರಾವಣ, ಜರಾಸಂಧ, ದುರ್ರೋಧನ, ಕಂಸ ಮೊದಲಾದವರೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ದೈತ್ಯರಾಜರುಗಳನ್ನು (ದಿತಿ ಕುಮಾರಕರ ಎಂದು ಪಾಠಾಂ-ತರ ಅಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರೆಂದರ್ಥ.) ಸಂಹರಿಸಿ, ಧರ್ಮವನ್ನು, ಉಳುಹಬೇಕೆಂದು=ಉಳಿಸಬೇಕೆಂದು, ಮೂರು ಯುಗದಲ್ಲಿ=ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರವೆಂಬ ಮೂರು ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ, ಭೂಮಿಯೊಳು, ನಿಜ ಪರವಾರಸಹಿತ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರಾದ ವಾಯುದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತಾಗಣ ಸಹಿತವಾಗಿ, ಅವತರಿಸಿ, ಬಹುವಿಧ=ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ನರವತ್ಸವೃತ್ತಿಯ=ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಬೆಳಿಯುವಿಕೆ, ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಿಕೆ, ಸಾಯುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು, ಸಕಲ ಚೇತನಕೆ=ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಿಗೂ, ತೋರುವನು=ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ತೋರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೂಲರೂಪವೆಂದರೆ “ಏತನ್ನಾನಾವತಾರಾಣಾಂ ನಿಧಾನಂ ಬೀಜಮವ್ಯಯಂ | ಯಾಸ್ಯಾಂಶಾಂಶೇನಸೃಜ್ಯಂತೇ ದೇವತಿಯಂನರಾದಯಃ ||” ಎಂಬ ಪ್ರಥಮ ಸ್ತಂಭದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪದ್ಮನಾಭರೂಪವೇ ಮೂಲರೂಪವೆಂತಲೂ, ಆ ಮೂಲರೂಪದಿಂದಲೇ ಸ್ವಾಂಶ ಭಿನ್ನಾಂಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೊರಡುವವೆಂತಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು “ಯದಾಯದಾಹಿಧರ್ಮ್ಯಸ್ತನ್ನಿರ್ಭವತಿ ಭಾರತ || ಅಭ್ಯುತ್ಥಾನಮಧರ್ಮ್ಯ ತದಾತ್ಮಾನಂ ಸೃಜಾಮ್ಯಹಂ ||” ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಪಾಪವೃದ್ಧಿಯೂ, ಪುಣ್ಯಕ್ಷೀಣವೂ ಯಾವಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗುವದೋ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನವತರಿಸುವನು. ಕಲಿಯುಗವು ಕೇವಲ ಪಾಪಯುಗವಾದುದರಿಂದ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರು ಯುಗದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಕೃತ ಯುಗದಲ್ಲಿ ೪ ಅವತಾರಗಳು, ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳು, ದ್ವಾಪರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು. ಕಲಿಯುಗದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಯುಗ ಕಲಿಯುಗ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ೧ ಅವತಾರವು; ಅಂತು ೧೦ ಅವತಾರಗಳು. ಈ ಒಂದೊಂದು ಅವತಾರವೂ ಧರ್ಮವೃದ್ಧಿಗೋಸುಗ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನಾನುಸಾರ ದೈತ್ಯನಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿರುವ ಅವತಾರಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ದೈನಂದಿನ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವ ವೇದವನ್ನು ಅಂದರೆ ವೇದಪುರುಷನನ್ನು ಹಯಗ್ರೀವನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ಅಪಹಾರ ಮಾಡಲು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರ ಮಾಡಿ ಹಯಗ್ರೀವನೆಂಬ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ವೇದವನ್ನಿತ್ತನು. ದೈತ್ಯರು ದೇವತಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿರಲು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರಮಥನ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಂದರಾಚಲವು ನೀರಿನೊಳಗೆ ಮುಣುಗಲು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ಕೂರ್ಮಾವತಾರಮಾಡಿ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹೊತ್ತನು. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ವರಾಹಾವತಾರಮಾಡಿ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರದಿಂದ ಅವಧ್ಯನಾಗಿ ಲೋಕಕಂಟಕನಾಗಿ ಸಕಲರಾದ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರನ್ನೂ ಸಹ ಖಂಡಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಮಹಾ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಲು ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ಸ್ತಂಭದಿಂದ ಅವತರಿಸಿ ಆ ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪನನ್ನು ಕೊಂದು ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನೂ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ, ಸಕಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಉದ್ಧರಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಕೃತ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅವತಾರಗಳಾದವು. ಬಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ದೇವೇಂದ್ರನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿರಲು ಅದಿತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಾಮನಾವತಾರ ಮಾಡಿ ಬಲಿಯನ್ನು ಮೂರಡಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಎರಡಡಿಯೊಳಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೇ ಅಳಿದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗಿತ್ತನು. ಕಾರ್ತೀವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನು ಸಹಸ್ರಬಾಹುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ದರ್ಪದಿಂದ ಜಮದಗ್ನಿ ಋಷಿಗಳ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನಪಹರಿಸಲು ಪರಶುರಾಮಾವತಾರದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ತೀವೀರ್ಯನ ಮಕ್ಕಳು ಜಮದಗ್ನಿ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದರು. ಅದೇ ಕೋಪದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಶುರಾಮನು ೨೧ ಸಲ ದುಷ್ಟ ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಮಂತಪಂಚಕವೆಂಬ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ರಾವಣಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ದಶರಥ ರಾಜನಲ್ಲಿ ರಾಮತ್ವೇನ ಅವತರಿಸಿ, ತನ್ನ ಭಕ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕಪಿಗಳಾಗಿಯೂ ಕರಡಿಗಳಾಗಿಯೂ ಜನಿಸಿರಲು ಅವರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ರಾವಣಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಇವು ಮೂರು ತ್ರೇತಾಯುಗದ ಅವತಾರಗಳು. ಭೂದೇವಿಯು ದೈತ್ಯರಾಜರ ಭಾರದಿಂದ ಪೀಡಿತಳಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶರಣ ಹೊಂದಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ವಾಯುದೇವರು ಶೇಷದೇವರು ಮೊದಲಾದ ಪರಿವಾರವು ಭೀಮಸೇನ; ಬಲರಾಮ ರೂಪಗಳಿಂದ ಜನಿಸಿದರು. ಆ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಜರಾಸಂಧ, ದುರ್ರೋಧನ, ಕಂಸಪ್ರಭೃತಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರಾಜರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಭೂಭಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದನು. ದೈತ್ಯರು ಬಲಹೀನರಾಗಿ ಮಾರ್ಗಾಂತರವಿಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಗತಿಯೆಂದು ನಂಬಬೇಕಾದ ಕಾಲ ಒದಗಲು ಅಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರು ಇದು ತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿರಲು ದ್ವಾಪರ ಕಲಿಯುಗ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬುದ್ಧಾವತಾರ ಮಾಡಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು

ವಂಚಿಸಿ ಅವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ತಮಸ್ಸಾಧನವಾದ ಮತವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಕಲಿಯುಗಾವಸಾನದಲ್ಲಿ, ಕಲಿಯುಗ ಕೃತಯುಗ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಲ್ಯಾಣವತಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ದುಷ್ಟ ರಾಜರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಕೃತಯುಗದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಇವಲ್ಲದೆ ದತ್ತ, ಕಪಿಲ, ವ್ಯಾಸಾದ್ಯವತಾರಗಳಿಂದ ಜನಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋದಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವನು. ಒಂದೊಂದು ಅವತಾರದಲ್ಲೂ ದೇಶಕಾಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇರುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ತಾನು ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ವಿಡಂಬನ ಮಾಡುತ್ತ “ವಿದ್ಧವನ್ಮುಗ್ಧವಚ್ಚೈವ ಕೇಶವೋವೇದನಾರ್ತವತ್” ಇತ್ಯಾದಿ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಿಯಂತೆಯೂ, ಏಟು ತಿಂದವನಂತೆಯೂ, ವೇದನೆಯಿಂದ ಆರ್ತನಾದವನಂತೆಯೂ ಅಜ್ಞ ಜನರ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುವನು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಸಂಕೋಚದಿಂದ ಒಂದೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ೧೮ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲರೂಪ, ಕಾರಣರೂಪ, ಅಂಶರೂಪವೆಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಆಗುವ ಅವತಾರಾದಿ ರೂಪಗಳನ್ನು ೧೯ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಕಾರಣರೂಪದಿಂದಾಗುವ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಕಾರಣಾಹ್ವಯ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗಿ
ದ್ವಾರಧಿಕಹದಿನೆಂಟು ತತ್ವವ
ತಾ ರಚಿಸಿ ತದ್ರೂಪ ತನ್ನಾಮಗಳನೆ ಧರಿಸಿ ||
ನೀರಜಭವಾಂಡವನು ನಿರ್ಮಿಸಿ
ಕಾರುಣಿಕ ಕಾರ್ಯಾಖ್ಯರೂಪದಿ
ತೋರುವನು ಸಹಜಾಹಿತಾಚಲಗಳಲಿ ಪ್ರತಿದಿನದಿ || ೨೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕಾರಣಾಹ್ವಯ=ಕಾರಣನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗಿದ್ದು= ಕಾರಣರೂಪಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗಿದ್ದು, ಆರಧಿಕಹದಿನೆಂಟುತತ್ವವ=೨೪ತತ್ವಗಳನ್ನು, ತಾ=ತಾನು, ರಚಿಸಿ=ನಿರ್ಮಿಸಿ, ತದ್ರೂಪತನ್ನಾಮಗಳನೆ=ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ನೀರಜಭವಾಂಡವನು=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು, ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಕಾರುಣಿಕ=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಕಾರ್ಯಾಖ್ಯರೂಪದಿ=ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ರೂಪದಿಂದ, ಸಹಜ=ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳು, ಅಹಿತ=ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಅಚಲಗಳಲಿ=ಪರ್ವತಾದಿಗಳು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿದಿನದಿ, ತೋರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕಾರಣರೂಪಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರಣರೂಪನಾಗಿದ್ದು, ಅವ್ಯಕ್ತ, ಅಹಂಕಾರ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ತನ್ಮಾತ್ರಾಗುಣಗಳು ೫, ಹೀಗೆ ೨೪ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ತದಾಕಾರನಾಗಿ, ತನ್ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೂ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಪ್ರತಿಮಾ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಜನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಒಂದೊಂದು ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಕಾರಣ, ಕಾರ್ಯ, ಕರ್ತಾಯೆಂದು ಮೂರುಂಟು. ಘಟವು ಕಾರ್ಯವು; ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಮಣ್ಣು; ಕರ್ತಾ ಕುಂಬಾರನು. ಇದರಂತೆ ಜಗತ್ಕರ್ತಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಕಾರಣಳು ಪ್ರಕೃತಿ, ಕಾರ್ಯವು ಜಗತ್ತು. ಹೀಗೆ ಕರ್ತ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ಸಹ ತಾನೇ ಆದರೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ತಾನೇ ಕಾರ್ಯರೂಪನಾಗಿಯೂ ಕಾರಣರೂಪನಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ೨೪ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಗೆಂದರೆ, ಭಾಗವತ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ೫ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಸತ್ತಂ ರಜಸ್ತಮಇತಿ ನಿರ್ಗುಣಸ್ಯ ಗುಣತ್ರಯಃ” ಎಂಬ ೧೮ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಮೊದಲು ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ೩ನೆಯ ಸ್ಕಂದದ ೬ನೆಯ ಆದ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕಾರಣಾತ್ಮಕಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಮಹಾತತ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಅದರ ದೆಶೆಯಿಂದ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆ ಅಹಂಕಾರವೇ ವೈಕಾರಿಕ, ತ್ರೈಜಸ, ತಾಮಸವೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಿರುವುದು. ತಾಮಸಾಹಂಕಾರದ ದೆಶೆಯಿಂದ ಶಬ್ದಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಆಕಾಶತತ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಆಕಾಶ ತತ್ವದ ದೆಶೆಯಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಾಯುತತ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಆ ವಾಯುತತ್ವದಿಂದ ರೂಪಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತೇಜಸ್ತತ್ವವನ್ನು, ಅದರ ದೆಶೆಯಿಂದ ಗಂಧಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೃಥಿವೀತತ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ತಾಮಸಾಹಂಕಾರದಿಂದ ೫ ಮಹಾಭೂತ ತತ್ವಗಳು ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಾ ಗುಣಗಳು

ಹುಟ್ಟಿದವು. ತೇಜಸಾಹಂಕಾರದ ದೆಶೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಗಿ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಗಿ ಹೀಗೆ ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ೧೦ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ವೈಕಾರಿಕಾಹಂಕಾರದ ದೆಶೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಭಾಗವತ ಡಿನೆಯ ಸ್ಕಂಧ ೭ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಇತಿತಾಸಾಂ ಸ್ವಶಕ್ತೀನಾಮಸತೀನಾಂಸಮೇತ್ಯಸಃ || ಪ್ರಸುಪ್ತಲೋಕತಂತ್ರಾಣಾಂ ನಿಶಮ್ಯಗಿರಮೀಶ್ವರಃ || ಕಾಲಸಂಜ್ಞಾಂ ತದಾದೇವೀಂಬಿಭೃಚ್ಚಕ್ತಿಮುರುಕ್ತಮಃ || ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾನಾಂ ಗಣಂ ಯುಗಪದಾವಿಶತ್||೨|| ಸೋನುಪ್ರವಿಷ್ಟೋಭಗವಾನ್ವೇಷ್ಣಾ ರೂಪೇಣತಂಗಣಂ || ಭಿನ್ನಂಸಂ ಯೋಜಯಾಮಾಸ ಸುಪ್ತಂಕರ್ಮಪ್ರಬೋಧಯ್ ||೩|| ಪ್ರಬುದ್ಧಕರ್ಮಾದ್ಯೇವೇನ ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿಕೋಗಣಃ || ಪ್ರೇರಿತೋ ಜನಯಿತ್ವಾಭಿರ್ಮಾತ್ರಾಭಿರದಿಪುರುಷಂ ||೪||” ಮಹತ್ತತ್ವ ೧, ಅಹಂಕಾರತತ್ವ ೨, ಪಂಚಭೂತಗಳು ಗಿ, ತನ್ಮಾತ್ರಾಗುಣ ಗಿ, ಮನಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಗಿ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಗಿ, ಅಂತು ೨೩ ಸೇರಿ ಒಂದು ತತ್ವಗಣವೆಂದೆನಿಸುವುದು. ಅವ್ಯಕ್ತ ತತ್ವವು ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ವರೂಪವೇ ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ವಗಣವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ತಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ; ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ಈ ೨೩ ತತ್ವಗಳ ಗಣವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧಿಸದೆ ಲೋಕತಂತ್ರವನ್ನು ನಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಕಾಲ ನಾಮಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨೩ ತತ್ವಗಳ ಗಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದನು||೨|| ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ಗಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಚೇಷ್ಟಾ ರೂಪದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಭಿನ್ನ ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದುಕೂಡಿಸಿ ಒಂದೇ ಕರ್ಮ ಉಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಅಂದರೆ ೧೦ ಜನರು ಶೇರಿ ಒಂದು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸರಾಗಿ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರವಾದೀತು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಹತ್ತು ಜನರು ಹತ್ತು ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸೆಳೆದರೆ ಕಾರ್ಯವಾಗುವುದೆಂತು? ಹೀಗೆ ೨೩ ತತ್ವಗಳ ಕಾರ್ಯವು ೨೩ ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ಮುಖವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತದನಂತರ ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಳ ಹೊಕ್ಕು ಇವರೆಲ್ಲರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಮುಖವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು ||೩|| ತದನಂತರ ೨೩ ತತ್ವಗಳ ಗಣವು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಭಗವಂತನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಂಶದಿಂದ ಪುರುಷ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಶರೀರವಾಗಿ ಪುರುಷನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು ||೪|| ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು “ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗಿದ್ದು ಆರಧಿಕ ಹದಿನೆಂಟು ತತ್ವವ ತಾ ರಚಿಸಿ ತದ್ರೂಪ ತನ್ನಾಮಗಳನೆ ಧರಿಸಿ ನೀರಜಭವಾಂಡವನು ನಿರ್ಮಿಸಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಮೂರನೆಯ ಅಂಶರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಜೀವರಂತರ್ಮಾಮಿ ಅಂಶ ಕ
ಳೇವರಗಳೊಳಗಿಂದ್ರಿಯಗಳಲಿ
ತಾ ವಿಹಾರಗೈವೃತನುದಿನವಂಶನಾಮದಲಿ ||
ಈ ವಿಷಯಗಳನುಂಡು ಸುಖಮಯ
ನೀವಸುಖಸಂಸಾರದುಃಖವ
ದೇವಮಾನವದಾನವರಿಗವಿರತಸುಧಾಮಸಖ || ೨೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಜೀವರಂತರ್ಮಾಮಿ ಅಂಶ=ಜೀವರಂತರ್ಮಾಮಿಯಾಗಿರುವ ಅಂಶರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಕಳೇವರಗಳೊಳಗೆ=ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶರೀರಗಳಲ್ಲೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲಿ=ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ, ತಾ=ತಾನು, ವಿಹಾರಗೈವೃತ=ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದೇ ವಿಹಾರ; ಇಂತಹ ವಿಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ, ಅನುದಿನವು= ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಅಂಶನಾಮದಲಿ=ಅಂಶನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು=ಶಬ್ದಸ್ವರ್ಶಾದಿ ವಿಷಯ ಸುಖದ ಸಾರವನ್ನು, ಉಂಡು=ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸುಖಮಯನು=ಸದಾ ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ, ಸುಧಾಮ ಸಖ=ಕುಚೇಲನ ಸಖನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ದೇವ ಮಾನವ ದಾನವರಿಗೆ ಸುಖ ಸಂಸಾರ ದುಃಖವ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಸುಖವನ್ನು, ಮಾನವರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರವನ್ನು, ದಾನವರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ದುಃಖವನ್ನು, ಅವಿರತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಈವ=ಕೊಡುವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸಕಲ ಚೇತನಗಳಂತರ್ಮಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಅಂಶರೂಪಿಯೆಂದೆನಿಸುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹಗಳಲ್ಲೂ, ಆ ದೇಹಗತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ, ಅಂಶನಾಮಕನಾಗಿದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಜೀವೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ

ವಿಹರಿಸುತ್ತ ಈ ದೇಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷಯ ಸುಖದ ಸಾರವನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಆದರೆ ಈ ಸುಖದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಗಬೇಕಾದುದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ತಾನು ಸುಖಮಯನು, ಸರ್ವದಾ ಸುಖಸ್ವರೂಪನು, ಸ್ವರಮಣನು. ಹೀಗಿರಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷಯ ಸುಖದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಗುವುದೇನು? ಹಾಗಾದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೇಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೆಂದರೆ ಜೀವರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜೀವರಿಗೆ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ತನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಮತ್ತು ಕುಚೀಲಸಖ ಎಂಬುವದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯ ಸುಖೀಚ್ಛೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇದ್ದುದೇ ಆದರೆ ಪರಮ ದರಿದ್ರನಾದ ಕುಚೀಲನಿಗೆ ಸಖನಾಗುವನೆ? ಮಹಾರಾಜರ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಸಖನಾದರೆ ಭಕ್ತಭೋಜ್ಯಾದಿ ಬೇಕಾದ ಸುಖವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಸುಖಾಪೇಕ್ಷೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರೀತನಾಗುವನು. ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸ ತಾಮಸರಾದ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಂದ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಸುಖಮಯವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು, ರಾಜಸರಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಮಿಶ್ರವಾದ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರವನ್ನು, ತಾಮಸರಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ದುಃಖಮಯವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ನಿತ್ಯ ಸುಖವನ್ನೇ ಹೊಂದುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ವೃಥಾ ಆಯಾಸಪಟ್ಟು ದುರಾಸೆಯಿಂದ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ, ತತ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಭಗವದಧಿಷ್ಠಾನವಿದೆ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ದೇಶದೇಶವಸುತ್ತಿ ದೇಹಾ
ಯಾಸಗೋಳಿಸಿಕಾಮ್ಯಕರ್ಮದ
ರಾಶೆಗೊಳಗಾದಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಖಿಳಚೇತನರು ||
ಭೂಸಲಿಲಪಾವಕಸಮೀರಾ
ಕಾಶಮೊದಲಾದಖಿಳತತ್ವ ಪ
ರೇಶಗಿವಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದರಿದರ್ಚಿಸನವರತ || ೨೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದೇಶದೇಶವ ಸುತ್ತಿ=ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾದಿ ನಿಮಿತ್ತ ಮಾಡಿ ಅನುಸಂಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಆಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮದುರಾಶೆಗೆ=ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಧನ ಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಐಹಿಕ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆಂಬ ದುರಾಶೆಗೆ, ಒಳಗಾಗದಲೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಖಿಳ ಚೇತನರು, ಭೂ=ಭೂಮಿ, ಸಲಿಲ ಉದಕ, ಪಾವಕ=ಅಗ್ನಿ, ಸಮೀರ=ವಾಯು, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ, ಅಖಿಳತತ್ವ=ಸಕಲವಾದ ಅಂದರೆ ೨೪ ತತ್ವಗಳು, ಇವೆಲ್ಲವು, ಪರೇಶಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಚೇತನರಾತಿಗಳಿಗುತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಅರಿತು=ತಿಳಿದು, ಅನವರತ=ನಿತ್ಯವೂ, ಅರ್ಚಿಸು=ಪೂಜಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸಕಲಚೇತನ ರಾಶಿಗಳೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಇವೆಲ್ಲವು ಭಗವದಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದರಿತು ಪೂಜಿಸದೆ ಇರುವವನು ವೃಥಾ ಆಯಾಸಪಟ್ಟು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ದೇಹಾಯಾಸಗೋಳಿಸಿ ದೇಶದೇಶ ತಿರುಗಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಕಾಮ್ಯ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ದುರಾಶೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ವ್ರತನಿಯಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೃಥಾ ದೇಶ ದೇಶ ಸುತ್ತಿ ದೇಹಾಯಾಸಗೋಳಿಸದೆ, ದುರಾಶೆಯಿಂದ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸದೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಚೇತನರು ಪೃಥಿವಿ, ಅಪ್ಪು, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ೨೪ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪ್ರತಿಮಾಸ್ಥಾನೀಯರೆಂದು ತಿಳಿದು ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಮೊದಲಾದ ಜಡಚೇತನ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಪಂಚಭೇದಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಎರಡುವಿಧದಲಿ ಲೋಕದೊಳು ಜೀ
ವರುಗಳಿಪ್ಪರು ಸಂತತ ಕ್ಷರಾ
ಕ್ಷರ ವಿಲಿಂಗ ಸಲಿಂಗ ಸೃಜ್ಯಾಸೃಜ್ಯಭೇದದಲಿ ||

ಕರೆಸುವುದು ಜಡಪ್ರಕೃತಿಪ್ರಣವಾ
ಕ್ಷರಮಹದಣಕಾಲನಾಮದಿ
ಹರಿಸಹಿತ ಭೇದಗಳ ಪಂಚಕ ಸ್ಮರಿಸು ಸರ್ವತ್ರ || ೨೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಲೋಕದೊಳು, ಸಂತತ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ=ಕ್ಷರ ಎಂತಲೂ ಅಕ್ಷರ ಎಂತಲೂ, ಎರಡು ವಿಧದಲಿ, ಜೀವರುಗಳು. ಇಪ್ಪುರು=ಇರುವರು, ಕ್ಷರ-ಪುರುಷರಲ್ಲಿ, ವಿಲಿಂಗ=ಲಿಂಗ ಶರೀರವು ನಾಶವಾದ ಮುಕ್ತಜನರು, ಸಲಿಂಗ=ಅಮುಕ್ತರಾದ ಲಿಂಗಶರೀರ ಉಳ್ಳವರೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಇರುವರು. ಸಲಿಂಗರಲ್ಲಿ, ಸೃಜ್ಯ=ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದ-ವರು, ಅಸೃಜ್ಯ=ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಾರದವರು, ಭೇದದಲಿ=ಇಂತಹ (ಈ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ) ಭೇದಗಳಿಂದ ಇರುವರು, ಜಡ=ಜಡಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿ=ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು, ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ=ಓಂ ಎಂಬಕ್ಷರ, ಮಹದಣಕಾಲನಾಮದಿ= ಮಹತ್ಕಾಲ, ಅಣಕಾಲವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಕರೆಸುವುದು=ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳು ಈ ವಿಧ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವವು. ಹರಿಸಹಿತ=ಈ ಜಡ ಚೇತನರೊಂದಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಹ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಮೂರು ವಿಧವಾಗುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಗಳ ಪಂಚಕ=ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ೫ ವಿಧ ಭೇದಗಳನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಸ್ಮರಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ಷರಪುರುಷ ಅಕ್ಷರಪುರುಷರೆಂದು ಎರಡುಪ್ರಕಾರ ಜೀವರುಂಟು. “ಕ್ಷರಸ್ವರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಕೂಟಸ್ಥೋಅಕ್ಷರಉಚ್ಯತೇ” ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕ್ಷರ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಕ್ಷರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಶಉಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಿಗೂ ಶರೀರ ನಾಶ ಉಂಟಾದುದರಿಂದ ಕ್ಷರರೆಂದು ಹೆಸರು. ನಿರ್ದಿಹಾರಾದ ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಅಕ್ಷರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಕ್ಷರಪುರುಷನೆಂದು ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ರಮಾದೇವಿಗೆ ಪುರುಷವಾಚಕವು ಹೇಗೆ ಯೆಂದರೆ ಪುರುಷರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಪುರುಷ ಶಬ್ದವು ರಮಾದೇವಿಯರಿಗುಂಟು. ಇವರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಶರೀರ ನಾಶವಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಅಕ್ಷರ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೂ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರವೆಂಬ ಎರಡುವಿಧ ಪುರುಷರುಂಟು. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಕ್ಷರಪುರುಷರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಚೇತನರ ಗಣದಲ್ಲಿ ವಿಲಿಂಗರೆಂತಲೂ ಸಲಿಂಗರೆಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ಸಾಧನ ಪೂರ್ತಿಯಾದಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಣಾಸಹ ವಿರಜಾನದೀ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಲಿಂಗಶರೀರ ಭಂಗವಾದ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮುಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಚೇತನರೂ ಮತ್ತು ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರು ವಾಯುದೇವರ ಗದಾ ಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಲಿಂಗಶರೀರ ಭಂಗವಾಗಿ ನಿತ್ಯ ದುಃಖಮಯವಾದ ಅಂಧತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುವರು ವಿಲಿಂಗರು. ಸಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಲಿಂಗದೇಹದಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಇರುವರು. ಈ ಸಲಿಂಗರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಸೃಜ್ಯರು, ಅಸೃಜ್ಯರು. ಸೃಜ್ಯರೆಂದರೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದವರೆಂದರ್ಥ. ಅಸೃಜ್ಯರೆಂದರೆ ಇನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಾರದವರು. ಹೀಗೆ ಚೇತನರಲ್ಲಿ ಭೇದಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವವು. ಜಡದಲ್ಲಿ ಜಡಪ್ರಕೃತಿ ಓಂ ಎಂಬ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ, ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವೇದಗಳು, ದ್ವಿಪರಾರ್ಥ ಮಹಾಕಾಲ, ಪರಮಾಣು ಮುಂತಾದ ಅಣಕಾಲ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು ಜಡವೆನಿಸುವವು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜಡಚೇತನಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:-ಈಗ ಪಂಚಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಜೀವಜೀವರಭೇದ ಜಡಜಡ
ಜೀವಜಡಗಳ ಭೇದ ಪರಮನು
ಜೀವಜಡಸುವಿಲಕ್ಷಣನು ಎಂದರಿತು ನಿತ್ಯದಲಿ ||
ಈ ವಿರಿಜಾಂಡದಲಿ ಎಲ್ಲಾ
ತಾವಿನಲಿ ತಿಳಿದೈದುಭೇದ ಕ
ಳೇವರದೊಳರಿತಚ್ಯುತನ ಪದಯೈದು ಶೀಘ್ರದಲಿ || ೨೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಜೀವಜೀವರಭೇದ=ಜೀವರಿಗೂ ಜೀವರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ, ಜಡಜಡ=ಜಡಕ್ಕೂ ಜಡಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ, ಜೀವಜಡಗಳ ಭೇದ=ಜೀವರಿಗೂ ಜಡಗಳಿಗೂ ಭೇದ, ಪರಮನು=ಪರಮಾತ್ಮನು, ಜೀವಜಡಸುವಿಲಕ್ಷಣನು=ಜೀವರಿಂದಲೂ ಜಡರಿಂದಲೂ ವಿಲಕ್ಷಣನು ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಜೀವನಿಗೂ ಭೇದ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಜಡಗಳಿಗೂ ಭೇದವೆಂದರ್ಥ.

ಎಂದರಿತು=ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದು, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಈ ವಿರಿಂಚಾಂಡದಲಿ= ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ, ಎಲ್ಲಾತಾವಿನಲಿ=ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ, ಐದು ಭೇದ=ಈ ೫ ಭೇದಗಳನ್ನು, ತಿಳಿದು, ಕಳೇವರದೊಳು=ದೇಹದೊಳಗೆ, ಅರಿತು=ಜೀವಭಿನ್ನನಾಗಿಯೂ ದೇಹಭಿನ್ನನಾಗಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ, ಅಚ್ಯುತನ= ನಾಶರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪದ=ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು, ಯೈದು=ಹೊಂದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಈ ಪಂಚಭೇದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ೭ನೆಯ ಸಂಧಿ ೧೨ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಈ ೫ ಭೇದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಸಹಿತ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತೆ. ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಮತ್ತೇಕೆ ಹೇಳಿರುವರು? ಇದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವೆಂದು ತೆಗೆದಿರುವ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು ಬರುವುದೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶ್ಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಮತ್ತು ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿಯೆಂಬ ದೋಷ ಬರುವುದು. ಉಪದೇಶರೂಪವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ದೃಢ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುನಃಪುನಃ ಹೇಳುವುದು ದಾರ್ಢ್ಯಪಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ದೋಷವಾಗಲಾರದು. ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಪುನಃಪುನಃ “ಕಥಾಂಬೂಯುಃ ಅಭ್ಯಾಸಾದುತ್ತಮಂ ಫಲಂ” ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಂದೊಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಬರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿಗೆ ಶತರೂಪೆಯೆಂಬ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕೂತಿ, ದೇವಹೂತಿ, ಪ್ರಸೂತಿಯೆಂಬ ಮೂರುಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧಾರಂಭದಲ್ಲಿ “ಮನೋಸ್ತು ಶತರೂಪಾಯಾಂತ್ರಿಪುತ್ರಕನ್ಯಾಶ್ಚಜ್ಜೀರೇ|| ಆಕೂತಿದೇವಹೂತಿಶ್ಚ ಪ್ರಸೂತಿರಿತಿವಿಶ್ರುತಾಃ ||೧||” ಎಂದು ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆ ತಾತ್ಪರ್ಯಶ್ಲೋಕವು ಹೊರಟಿತು. ಅದರಂತೆ ದಾಸರಾಯರು ಈ ವರೆಗೂ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ, ಹೇಗೆ ಓಂ ರಾಂ ರಾಮಾಯನಮಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಲ ಹೇಳಿದ ಆವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಫಲ ಬರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಆವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಫಲ ಬರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಸಲ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರೆ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದು ಸಲ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು ಎಂದು ಅಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಧಾರಣ ವಿಷಯವನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತೆ. ಅಸಾಧಾರಣ ವಿಷಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಹೇಳಿದರೆ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ೪ ಸಲ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರಪ್ಪ! ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿರಬಹುದು ಎಂದು ಜನರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವವರು ದಾಸರಾಯರು ಒಬ್ಬರೇ ಅಲ್ಲ. “ಸತ್ಯಂ ಸತ್ಯಂ ಪುನಸ್ಸತ್ಯಂ ಭುಜಮುದ್ಧೃತ್ಯಚೋಚ್ಯತೆ || ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾತ್ತರಂ ನಾಸ್ತಿನದೈವಂಕೇಶವಾತ್ತರಂ ||” ನನ್ನ ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಸತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೇಳುವೆನು! ಏನೆಂದು ಅಂದರೆ, ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲ, ಕೇಶವನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ ದೈವವಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು ಎಂದು ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾ ಭಕ್ತಿಯೋಗವನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವೆನು. ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಹೇಳುವೆನು ಕೇಳು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮತ್ತು ಹೇಳುವೆನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನರಿಗೆ ದಾರ್ಢ್ಯ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಹೇಳಿರುವರು. ಅಂತಹ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಇದೇ ಸಮಾಧಾನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಭಗವದಪಾಸನೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಪಂಚಭೇದ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಇವೆರಡು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ತಾರತಮ್ಯಂತತೋಜ್ಞೇಯಂ ಸರ್ವೋಚ್ಚತ್ತಂಹರೇಸ್ತಥಾ || ಏತದ್ವಿನಾನಕಸ್ಯಾಪಿ ವಿಮುಕ್ತಿಸ್ಯಾತ್ಕಥಂಚನ ||೧೧|| ಪಂಚಭೇದಾಂಶ್ಚವಿಜ್ಞಾಯ ವಿಷ್ಣೋಃಸ್ವಾಭೇದಮೇವಚ || ನಿರ್ದೋಷತ್ವಂಗುಣೋದ್ದೇಕಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾತ್ಮಮುಕ್ತಿನರ್ಚಾನೃಥಾ ||೧೨|| ಅವತಾರಾನ್ವರೇರ್ಜ್ಞಾತ್ವಾನಾವತಾರಾಹರೇಶ್ಚಯೇ || ತದಾವೇಶಾಂ ಸ್ತಥಾಸಮ್ಯಜ್ಞಾತ್ವಾತ್ಮಮುಕ್ತಿನರ್ಚಾನೃಥಾ ||೧೩||” ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಕ್ತಿಯು ದೊರೆಯಲಾರದು ||೧೩|| ಪಂಚಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಪಂಚಭೇದಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ “ಜೀವೇಶಯೋರ್ಭಿದಾಚೈವ ಜೀವಭೇದಃಪರಸ್ಪರಂ || ಜಡೇಶಯೋರ್ಜಢಾನಾಂಚ ಜಡಜೀವಾಭಿಧಾಸ್ತಥಾ ||೨೦|| ಪಂಚಭೇದೇಮೇನಿತ್ಯಾಃ ಸರ್ವಾವಸ್ಥಾಸು ಸರ್ವಶಃ || ಮುಕ್ತಾನಾಂಚ ನಹೀಯಂತೆ ತಾರತಮ್ಯಂಚ ಸರ್ವದಾ ||೨೧||” ಜೀವರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದ, ಜೀವರಿಗೂ ಜೀವರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ, ಜಡಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದ, ಜಡಗಳಿಗೂ ಜಡಗಳಿಗೂ ಭೇದ, ಜಡರಿಗೂ ಜೀವರಿಗೂ ಭೇದ ಈ ಪ್ರಕಾರ ೫ ಭೇದಗಳು ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಸರ್ವಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ನಿತ್ಯವಾದವು. ಮುಕ್ತರಲ್ಲೂ ಸಹ ಪಂಚಭೇದಗಳುಂಟು.

ಇದರಂತೆ ತಾರತಮ್ಯವೂ ಸರ್ವಾಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲೂ, ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ನಿತ್ಯವಾದವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹ ಪಂಚಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೂಲರೂಪ, ಅವತಾರರೂಪ, ಆವೇಶರೂಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರ್ದೋಷನು, ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಪೂರ್ಣನು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡದೆ ಮುಕ್ತಿಯು ಬಾರದು ||೨೨|| ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯಾವದು ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶೇಷಾವೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆನೇ ಮುಕ್ತಿಯು ದೊರಕುವುದೇ ಹೊರತು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳೆಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ದಾರಡ್ಯ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಹೇಳಿರುವರೇ ಹೊರತು ಹೊತ್ತು ಹೋಗದೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಪಂಚಭೇದಗಳು ಹೇಗೆ ಆಗುವುವೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ೨ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ೧೨ನೆಯ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುತ್ತೆ. ಇಂತಹ ಪಂಚಭೇದವನ್ನು ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ತಿಳಿದು ಜೀವ ಜಡ ವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತನ್ನ ಶರೀರದ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಅಂದರೆ ಮೇಲೆ ೧೦ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿನೋಟ್ ಫ್ಯಾತವಿದ್ವತೆರದಂತಿಷ್ಟ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ ಬರೆಯುವಾಗ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನಾಗಿ, ಜಿತಶ್ವಾಸನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವ ಯೋಗಲಕ್ಷಣವು ಬರಿಯಲ್ಲುಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಯುತನನ್ನು ಕಂಡು ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು ಹೊಂದು ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರುಗಳ ಭೇದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಆದಿಯಲಿ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಾಖ್ಯ
 ದ್ವೇಧವಕ್ಷರದೊಳು ರಮಾಮಧು
 ಸೂದನರು ಕ್ಷರಗಳೊಳು ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರಣವಕಾಲಗಳು ||
 ವೇಧಮುಖ್ಯತೃಣಾಂತಜೀವರ
 ಭೇದಗಳನರಿತೀರಹಸ್ಯವ
 ಬೋಧಿಸದೆ ಮಂದರಿಗೆ ಸರ್ವತ್ರದಲಿ ಚಿಂತಿಪುದು || ೨೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಆದಿಯಲಿ=ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು, ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಾಖ್ಯಾ=ಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ, ದ್ವೇಧ=ಎರಡು ಬಗೆಯಾದ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ, ಅಕ್ಷರದೊಳು=ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷರೊಳಗೆ, ರಮಾ ಮಧುಸೂದನರು=ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರು, ಕ್ಷರಗಳೊಳು=ಕ್ಷರ ಪುರುಷರೊಳಗೆ, ಪ್ರಕೃತಿ=ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕಳಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು, ಪ್ರಣವ=ಓಂಕಾರ, ಕಾಲಗಳು=ಪರಮಾಣು ಮೊದಲು ದ್ವಿಪರಾರ್ಥವಸಾನವಾದ, ಕಾಲಗಳು, ವೇಧಮುಖ್ಯ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು, ತೃಣಾಂತಜೀವರ=ತೃಣಜೀವರ ಪರ್ಮಂತ, ಭೇದಗಳನು, ಅರಿತು, ಈ ರಹಸ್ಯವ, ಮಂದರಿಗೆ= ತಮೋಯೋಗ್ಯರಿಗೆ, ಬೋಧಿಸದೆ, ಸರ್ವತ್ರದಲಿ ಚಿಂತಿಪುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- “ದ್ವಾವಿಮೌ ಪುರುಷೌಲೋಕೇ ಕ್ಷರಶ್ಚಾಕ್ಷರ ಏವಚಿ ಕ್ಷರಸ್ಸರ್ವಾಣಿಭೂತಾನಿ ಕೂಟಸ್ರೋಽಕ್ಷರ ಉಚ್ಯತೇ ||” ಎಂಬೀ ಗೀತಾ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಕ್ಷರಪುರುಷ, ಅಕ್ಷರಪುರುಷರು ಎಂಬೆರಡು ಬಗೆ. ನಾಶ ಹೊಂದುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕ್ಷರರೆಂತಲೂ, ನಿರ್ಮಿತಾರಾದ ರಮಾದೇವಿಯರು ಅಕ್ಷರರೆಂತಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಕ್ಷರ ಅಕ್ಷರ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವಿಯೂ, ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಅಕ್ಷರಪುರುಷರನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯದ್ಯಪಿ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ, ಉತ್ತಮಃಪುರುಷಸ್ತನ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯುದಾಹೃತಃ” ಕ್ಷರಪುರುಷರೂ, ಅಕ್ಷರಪುರುಷರೂ ಅಲ್ಲದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪುರುಷನಿರುವನು “ಯಸ್ಮಾತ್ಕ್ಷರಮತೀತೋಹಮಕ್ಷರಾದಪಿ ಚೋತ್ತಮಃ ಅತೋಸ್ಯಿವೇದೇಲೋಕೇಚ ಪ್ರಥಿತಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ” ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾನು ಕ್ಷರರನ್ನು ಮೀರಿರುವೆನೋ, ಅಕ್ಷರಳಾದ ರಮಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ನಾನು ಉತ್ತಮನೋ ಆ ಕಾರಣದ ದೆಶೆಯಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲೂ ವೇದಗಳಲ್ಲೂ ನಾನು ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವೆನು ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಹಾಗಿರಲು ದಾಸರಾಯರು ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನನ್ನೂ ಸಹ ಸೇರಿಸಿದುದೇಕೆ ಎಂದರೆ, ಗೀತೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ದಾಸರಾಯರು ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪದಗಳ ಅರ್ಥದ ಮೇಲೆ ದೇಹದಿಂದಲೂ,

ದೇಶದಿಂದಲೂ, ಕಾಲದಿಂದಲೂ, ನಾಶರಹಿತರು ಅಕ್ಷರರೆಂತಲೂ, ದೇಹತಃ, ದೇಶತಃ, ಕಾಲತಃ ನಾಶ ಉಳ್ಳವರು ಕ್ಷರರೆಂತಲೂ ಅರ್ಥವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ದೇಶತಃ, ಕಾಲತಃ ದೇಹದ ನಾಶವೃದ್ಧಿಗಳು ಇಲ್ಲದವನೋ ಹಾಗೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರೂ ಸಹ, ದೇಹತಃ, ದೇಶತಃ, ಕಾಲತಃ ನಾಶರಹಿತರು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಗೀತಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬಂತೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪರತಂತ್ರಾದಿ ಭೇದಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕ್ಷರ ಜೀವರಾದ ಜಡ ಚೇತನ ಜೀವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಜಡಪ್ರಕೃತಿ, ಪ್ರಣವಮಹಾಕಾಲ, ಅಣುಕಾಲ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ತೃಣಾಂತರಾದ ಸಕಲ ಚೇತನರು ನಾಶ ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ವೇದ, ಕಾಲ ಇವು ಅನಾದಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರಲು ದಾಸರಾಯರು ಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಏಕೆ ಸೇರಿಸಿದರೆಂದರೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಚೇತನ ರೂಪಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಮಾತ್ರವೇ ಅಕ್ಷರ. ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಗಣನವಾಯಿತು. ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದಸ್ವರೂಪಳಾಗಿ ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಇದ್ದರೂ ಓಂ ಎಂಬಕ್ಷರವು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಉಪದೇಶರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದರಂತೆ ಕಾಲ ಅನಾದಿಯಾದರೂ ಈಗ ಕ್ಷಣಕಾಲವಾಯಿತು, ಘಳಿಗೆ ಆಯಿತು, ದಿನವಾಯಿತು ಎಂದು ದ್ವಿಪರಾರ್ಥವಸಾನವಾದ ಕಾಲವು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯವಾಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರವಾಹ ರೂಪದಿಂದ ನಿತ್ಯವು, ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ನಿತ್ಯವಾದರೂ ಮುಂದೆ ಹೋದ ನೀರು ಹೋದದ್ದೇ ಹೊರತು ಆ ನೀರು ಮತ್ತೆ ಹೇಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವುದು? ಇಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಹ ನಿತ್ಯವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಬರುವಹೋಗುವ ನೀರು ಅನಿತ್ಯವು. ಅದರಂತೆ ಕಾಲ, ಪ್ರಣವಾದಿಗಳು ಪ್ರವಾಹತೋ ನಿತ್ಯವು. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರುವುದು, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಲವಾದಿ ಕಾಲಗಳೂ ಸೇರಿಹೋಗುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರ ಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ತಮೋಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಪೇಳದೆ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲೂ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಮಾಡುವನೆಂದು ಸಾದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ದೀಪದಿಂದೀಪಗಳ ಪೊರೆಮ

ಟ್ರಾಪಣಾಲಯಗತತಿಮಿರಗಳ

ತಾಪರಿಹರಗೈಸಿ ತದ್ಗತ ಪದಾರ್ಥ ತೋರ್ಪಂತೆ ||

ಸೌಪರಣಿವರವಾಹನನು ಬಹು

ರೂಪನಾಮದಿ ಎಲ್ಲಕಡೆಯಲಿ

ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಯಥೇಷ್ಟ ಮಹಿಮೆಯತೋರ್ಪತಿಳಿಸದಲೆ || ೨೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ದೀಪದಿಂ=ಒಂದು ದೀಪದಿಂದ, ದೀಪಗಳು=ಅನೇಕ ದೀಪಗಳು, ಪೊರೆಮಟ್ಟು=ಹೊರಗೆ ಹೊರಟು, ಆಪಣ=ಅಂಗಡಿಗಳು, ಆಲಯಗತ=ಮನೆಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ, ತಿಮಿರಗಳ=ಕತ್ತಲೆಗಳನ್ನು, ತಾ=ತಾನು, ಪರಿಹರಗೈಸಿ=ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿ, ತದ್ಗತ=ಅಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥ=ವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ತೋರ್ಪಂತೆ, ತೋರ್ಪಡಿಸುವಂತೆ, ಸೌಪರಣಿ ವರವಾಹನನು=ಸೌಪರಣಿ ದೇವಿಯು ಪತಿಯಾದ ಗರುಡನನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಬಹು ರೂಪನಾಮದಿ=ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು, ತಿಳಿಸದಲೆ=ತಾನು ಇರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸದೆ, ಯಥೇಷ್ಟ ಮಹಿಮೆಯ= ವಿಶೇಷ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು, ತೋರ್ಪ=ಜನರು ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ತೋರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಒಂದು ದೀಪವಿದ್ದರೆ ಆ ದೀಪದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಅದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೀಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲೂ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಇಟ್ಟರೆ ಆ ದೀಪಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ಕತ್ತಲುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತೋರ್ಪಡಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಮೂಲರೂಪವಾದ ಪದ್ಮನಾಭರೂಪದಿಂದ, ಅವತಾರರೂಪ ಅಂಶರೂಪ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನೆಂದು ಸಾಧಾರಣ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಭೃತ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಭೃತ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವನು. ದೀಪವಾದರೂ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣುಳ್ಳವರಿಗೆ ತೋರಿಸುವುದೇ ಹೊರತು ಕುರುಡರಿಗೆ ಹೇಗೆ ದೀಪವು ಪದಾರ್ಥ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡದೋ ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತೋರಿಸುವನೇ ಹೊರತು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತೋರಿಸನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೆಂದು ತಿಳಿದು ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಿಂಬರೂಪವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ನಳಿನಮಿತ್ರಗೆ ಇಂದ್ರಧನುಪ್ರತಿ
ಫಲಿಸುವಂತೆ ಜಗತ್ರಯವು ಕಂ
ಗೊಳಪದನುಪಾಧಿಯಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಹ್ವಯದಿ ಹರಿಗೆ ||
ತಿಳಿಯೆ ತ್ರಿಕಕುಬ್ಧಾಮನತಿ ಮಂ
ಗಳಸುರೂಪವ ಸರ್ವತಾವಿಲಿ
ಪೊಳೆವ ಹೃದಯಕೆ ಪ್ರತಿದಿವಸ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪೋಷಕನು || ೨೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ನಳಿನಮಿತ್ರಗೆ=ಸೂರ್ಯನಿಗೆ, ಇಂದ್ರಧನು=ಇಂದ್ರನ ಧನುಸ್ಸೆಂದು (ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲು) ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬಿಲ್ಲಿನ ಆಕಾರವು, ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವಂತೆ=ಅಂದರೆ ನೀರುಳ್ಳ ಮೇಘಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ, ಹರಿಗೆ, ಜಗತ್ರಯವು, ಅನುಪಾಧಿಯಲಿ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಹ್ವಯದಿ=ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಕಂಗೆಳಪುದು. ತ್ರಿಕಕುಬ್ಧಾಮನ=ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ, ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಮೂರುಸ್ಥಾನಗಳೆ ಮನೆಯಾಗುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅತಿಮಂಗಳಸುರೂಪವ=ಬಹಳ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರೂಪಗಳನ್ನು, ಸರ್ವ ತಾವಿಲಿ, ತಿಳಿಯೆ=ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತದ್ರೂಪ ತದಾಕಾರನಾಗಿ ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲು, ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಪೋಷಕನು, ಪ್ರತಿದಿವಸ, ಹೃದಯಕೆ=ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಪೊಳೆವ=ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- “ಸೋಪಾಧಿರನುಪಾಧಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಬಿಂಬೋದ್ವಿಧೀಯತೇ || ಜೀವಈಶಸ್ಯಾನುಪಾದಿ ಇಂದ್ರಚಾಪೋಯಧಾರವೇಃ ||” ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋಪಾಧಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂತಲೂ ಅನುಪಾಧಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಧನುಸ್ಸು ಹೇಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸೋಪಾಧಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜೀವರು ಅನುಪಾಧಿ ಬಿಂಬರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಸೋಪಾಧಿ ಅಂದರೇನು? “ಉಪಾಧಿಸತ್ವಪ್ರತಿಬಿಂಬಸ್ಯ ಸತ್ವಂ || ಉಪಾಧಿನಾಶೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಸ್ಯನಾಶಃ ||” ಉಪಾಧಿ ಇದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಾಣುವದು. ಉಪಾಧಿ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು. ಕನ್ನಡಿ ಇದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಮುಖದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಕಾಣುವುದು. ಕನ್ನಡಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರುಳ್ಳ ಮೇಘವು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದಾಗ ಸೂರ್ಯನ ಬಿಂಬವು ಆ ಮೇಘದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ನಾನಾ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕಾಣುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸೋಪಾಧಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂದು ಹೆಸರು. ನೀರುಳ್ಳ ಮೇಘವು ಇಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಇಂದ್ರಧನುಸ್ಸು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅನುಪಾಧಿಯೆಂದರೆ ಜೀವನಸ್ವರೂಪ ದೇಹವೇ ಉಪಾಧಿಯೆನಿಸಿ ಎಂದಿಗೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಿಂಬರೂಪವು ಸ್ವರೂಪದೇಹದಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದು. ಯದ್ಯಪಿ ಅಲ್ಲೂ ಸ್ವರೂಪದೇಹವೆಂಬ ಉಪಾಧಿ ಇದ್ದರೂ ಆ ಉಪಾಧಿಯು ಕನ್ನಡಿ, ನೀರು, ಮೇಘ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ಕ್ಷಣಿಕವಲ್ಲ. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯೋಪಾಧಿಯೆಂತಲೂ ಅಂತರೂಪಾಧಿಯೆಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿ ಬಾಹ್ಯೋಪಾಧಿಗೆ ನಾಶವುಂಟು. ಅಂತರೂಪಾಧಿಗೆ ನಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಉಪಾಧಿಯೇ ಅನುಪಾಧಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು. ನಾಶವುಳ್ಳ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಸೋಪಾಧಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದಾಸರಾಯರು ಕೊಟ್ಟ ಉಪಮಾನವು ಅನುಪಾಧಿಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಸೋಪಾಧಿಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಉಪಮಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಇದೊಂದು ವಿಷಮ ದೃಷ್ಟಾಂತವು. ಭಾಗವತ ನವಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಯಃಶೇತೇನಿಶಿಸಂತ್ರಸ್ತೋ ಯಥಾನಾರೀದಿವಾಪುರ್ಮಾಃ” ಹಗಲು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯಾದವಳು

ಹೇಗೆ ಭಯಪಡುವಳೋ ಹಾಗೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಾದರೂ ಭಯಪಟ್ಟು ಮಲಗಿರುವನು ಎಂದು ಊರ್ದಶಿಯು ಪುರೂರುವಸ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವು. ಈ ಉಪಮಾನದಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಇಂದ್ರ ಧನುಸ್ಸು ರೂಪವಾಗಿ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಕಾಣುವುದೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಜೀವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ಇರುವ ಜೀವರನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಚಿಂತಿಸಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂಸಾರವು ಬಾಧಿಸಲಾರದೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಸಹಿತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ರಸವಿಶೇಷದೊಳತಿವಿಮಲ ಸಿತ
ವಸನವನು ತೋಯ್ಗ್ನಿಯೊಳಗಿಡೆ
ಪಸರಿಸುವದು ಪ್ರಕಾಶನಸುಗುಂದದಲೆ ಸರ್ವತ್ರ ||
ತ್ರಿಶಿರದೂಷಣವೈರಿ ಭಕ್ತಿಸು
ರಸದಿ ತೋಯ್ ಮಹಾತ್ಮರನ ಬಾ
ಧಿಸದು ಭವದೊಳಗಿದ್ದರೆಯುಸರಿ ದುರಿತರಾಶಿಗಳು || ೨೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅತಿವಿಮಲ=ಪರಮನಿರ್ಮಲವಾದ, ಸಿತವಸನವನು=ಶುಭ್ರವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು, ರಸವಿಶೇಷದೊಳು= ಅಗ್ನಿಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸುಡದಂತೆ ಮಾಡುವ ರಸವಿಶೇಷದೊಳಗೆ, ತೋಯಿಸಿ=ನೆನೆಯಿಸಿ, ಅಗ್ನಿಯೊಳಗಿಡೆ= ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಲು, ನಸುಗುಂದದಲೆ=ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಸುಡದೆ, ಸರ್ವತ್ರ=ವಸ್ತ್ರದ ಸರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲೂ, ಪ್ರಕಾಶ=ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯು, ಪಸರಿಸುವದು=ಹಬ್ಬುವದು. ತ್ರಿಶಿರ=ತ್ರಿಶಿರನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನು, ದೂಷಣ=ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ದೂಷಣನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಕ್ಷಸರ, ವೈರಿ=ಶತ್ರುವಾದ ಶ್ರೀರಾಮ ದೇವರ, ಭಕ್ತಿ=ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ, ಸುರಸದಿ=ಉತ್ತಮವಾದ ರಸದಲ್ಲಿ, ತೋಯ್ ಮಹಾತ್ಮರನ, ಭವದೊಳಗಿದ್ದರೆಯುಸರಿ=ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸರಿ, ದುರಿತರಾಶಿಗಳು=ಪಾಪರಾಶಿಗಳು, ಬಾಧಿಸದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಒಂದು ಮೂಲಿಕೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೋಯಿಸಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟರೆ ಬಟ್ಟೆಯು ಸುಡುವಂತೆ ಕಾಣಬಂದರೂ ಬಟ್ಟೆಯು ಮಾತ್ರ ಸುಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇಂದ್ರಜಾಲ ವಿದ್ಯೆ ಮಾಡುವವರು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಅಂತಹ ಮೂಲಿಕೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಶುಭ್ರವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೋಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಜ್ವಾಜ್ವಲಮಾನವಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಯು ಸುಡುವಂತೆ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಉರಿಯು ಆರಿದಮೇಲೆ ನೋಡಿದರೆ ಶುಭ್ರ ವಸ್ತ್ರವು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಶುಭ್ರವಾಗಿ ಇರುವುದು. ಇದರಂತೆ ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ರಸದಿಂದ ತೋಯ್ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಸುಖದುಃಖ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಂಸಾರಸಂಬಂಧವಾದ ದುರಿತ ರಾಶಿಗಳೆಂಬ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯು ಅವರನ್ನು ಏನೂ ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರನ್ನು ಸಂಸಾರವು ಏನೂ ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ರಮಾರೂಪಗಳು ಅಡಗಿರುವವೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ವಾರಿನಿಧಿಯೊಳಗಖಿಲ ನದಿಗಳು
ಬೇರೆಬೇರೆ ನಿರಂತರದಲಿ ವಿ
ಹಾರಗೈಯುತ ಪರಮ ಮೋದದಲಿಪ್ಪ ತೆರದಂತೆ ||
ಮೂರುಗುಣಗಳ ಮಾನಿಯೆನಿಸುವ
ಶ್ರೀರಮಾರೂಪಗಳು ಹರಿಯಲಿ
ತೋರುತಿಪ್ಪವು ಸರ್ವಕಾಲದಿ ಸಮರಹಿತವೆನಿಸಿ || ೨೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವಾರಿನಿಧಿಯೊಳಗೆ=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಅಖಿಲ ನದಿಗಳು=ಎಲ್ಲಾ ನದಿಗಳು, ನಿರಂತರದಲಿ, ಬೇರೆಬೇರೆ ವಿಹಾರಗೈಯುತ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಾ ಪರಮ ಮೋದದಲಿ=ಪರಮ ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಇಪ್ಪತೆರದಂತೆ=ಇರುವಂತೆ,

ಮೂರು ಗುಣಗಳ ಮಾನಿಯೆನಿಸುವ= ಸತ್ತರಜಸ್ಸಮೋಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ, ಶ್ರೀರಮಾ=ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರ, ರೂಪಗಳು, ಹರಿಯಲಿ=ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಸರ್ವಕಾಲದಿ, ಸಮರಹಿತವೆನಿಸಿ=ಸಮವಿಲ್ಲದವುನೆನಿಸಿ, ತೋರುತಿಪ್ಪವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅಪಾರವಾಗಿಯೂ, ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿಯೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ, ಗೋದಾವರಿ ಮೊದಲಾದ ನದಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಿಹಾರ ಮಾಡುವಂತೆ ಎಂದು ಉಪಮಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಸಮುದ್ರ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನ ಬೇರೆ, ಯಮುನಾಸಮುದ್ರ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನ, ಕೃಷ್ಣಾ ತುಂಗಾ ಮೊದಲಾದ ನದಿಗಳು ಶೇರುವಾಗ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಸೇರುವವು. ಇಷ್ಟು ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಇವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ ಆಗಲಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ವಿಹಾರಮಾಡುತ್ತಿರುವವೆಂದು ಜಡವಾದ ಉದಕಗಳಿಗೆ ಈ ಗುಣಗಳು ಎಲ್ಲಿಯವು ಎಂದು ಶಂಕೆ ಪಡಬಾರದು. ನದಿಗಳಿಗೆಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಸಮುದ್ರರಾಜನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮೋದಪಡುವರೆಂಬ ಭಾವ. ಇದರಂತೆ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕರಾದ ರಮಾದೇವಿಯರೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಕ ಬಿಂದುಗಳಿರುವಂತೆ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿರುವರು. ಒಂದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪದೇಹ, ಲಿಂಗದೇಹ, ಅನಿರುದ್ಧದೇಹ, ಸ್ಥೂಲದೇಹವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು. ಈ ನಾಲ್ಕು ದೇಹಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ ಆ ದೇವತೆಗಳ ೨೪ ತತ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಕ ಬಿಂದುಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು. ಇಂತಹ ಭಗವಂತನ ಒಂದೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲೂ ರಮಾರೂಪವು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ನದಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೇರಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವರು. ಇಂತಹ ಗುಣವು ಇನ್ನು ಯಾರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಅಧಮರು. ಇವರಿಗೆ ಸಮನಾರು? ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮರಹಿತವಾದ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಏಕದೇಶಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವವೆಂಬ ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಇಂತಹ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೆಲವರು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ದೂಷಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ದಾಸರಾಯರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನೇಕೆ ರಚಿಸಿದರೆಂಬ ಮಂದವಾದ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಗ್ರಂಥದ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಕೋಕನದಸಖನುದಯ ಘೂಕಾ
ಲೋಕನಕೆ ಸೊಗಸದಿರೆ ಭಾಸ್ಕರ
ತಾ ಕಳಂಕನೆ ಈ ಕೃತಿಯಲಿ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನಿರಲಾಗಿ ||
ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸುಖಬಡಲರಿಯದವಿ
ವೇಕಿಗಳು ನಿಂದಿಸಿದರೇನಹ
ದೀಕವಿತ್ತವ ಕೇಳಿ ಸುಖಪಡದಿಹರೆ ಕೋವಿದರು || ೩೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕೋಕನದ=ಕಿಂದಾವರಿಯ, ಸಖನ=ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಸೂರ್ಯನ, ಉದಯ=ಉದಯವು, ಘೂಕ=ಗೂಗೆಯ, ಆಲೋಕನಕೆ=ನೋಟಕ್ಕೆ, ಸೊಗಸದಿರೆ=ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾಣದಿದ್ದರೆ, ಭಾಸ್ಕರ=ಸೂರ್ಯನು, ತಾ=ತಾನು, ಕಳಂಕನೆ=ದೋಷಿಯಾಗುವನೆ? ಈ ಕೃತಿಯಲಿ=ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥನಿರೆ=ದಾಸರಾಯರ ಉಪಾಸನಾ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಜಗನ್ನಾಥನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸನ್ನಿಧಾನ ವಿಶೇಷವಿರಲಾಗಿ, ಸ್ವೀಕರಿಸಿ=ಇದನ್ನೋದಿ ಇದರ ಸಾರ-ವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ, ಸುಖಬಡಲರಿಯದ, ಅವಿವೇಕಿಗಳು, ನಿಂದಿಸಿದರೆ, ಏನಹುದು=ಏನಾಗುವದು? (ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಕಳಂಕ ಬರಲಾರದು) ಕೋವಿದರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಈ ಕವಿತ್ತವ=ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು, ಕೇಳಿ, ಸುಖಪಡದೆ, ಇಹರೆ=ಇರುವರೆ? (ಸುಖಪಟ್ಟೇಪಡುವರು.)

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ದಿವಾಂಧವೆಂದು (ಹಗಲು ಕಣ್ಣು ಕಾಣದೆಂದು) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗೂಗೆಯು ಸೂರ್ಯನುದಯವನ್ನು ಕಂಡು ಬೇಸರಗೊಂಡರೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಕಳಂಕ ಬರುವದೆ? ಹಾಗೆ ಕೆಲವು ಅವಿವೇಕಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಭಗವನ್ನಹಿಮೆಯ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥವಿದು ಇದನ್ನು ನೋಡಬಾರದೆಂದು ದೂಷಿಸಿದರೆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಕಳಂಕ

ಬರುವದೆ? ಕೇವಲ ಭಗವಚ್ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಾಡುತ್ತಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಾರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಸುಖಪಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ವಿವೇಕಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದಿ ಆನಂದಪಡದೆ ಇರುವರೆ! ಅವಿವೇಕಿಗಳಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಯೋಜನವು ಗೊತ್ತಾಗದಿದ್ದರೂ ವಿವೇಕಿಗಳು ಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದುದು ಸಫಲವೆಂದು ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ:- ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಸುಖಪ್ರದನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಚೇತನಾಚೇತನಗಳಲಿ ಗುರು
ಮಾತರಿಶ್ವಾಂತರ್ಗತ ಜಗ
ನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ ನಿರಂತರದಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ತಿಳಿಸದಲೆ ||
ಕಾತುರವಪುಟ್ಟಿಸಿ ವಿಷಯದಲಿ
ಯಾತುಧಾನರ ಮೋಹಿಸುವ ನಿ
ರ್ಭೀತಿ ನಿತ್ಯಾನಂದಮಯ ನಿರೋಷನಿರವದ್ಯ || ೩೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಚೇತನಾಚೇತನಗಳಲಿ=ಚೇತನ ಮತ್ತು ಜಡಾತ್ಮಕವಾದ ಸರ್ವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ, ಗುರುಮಾತರಿಶ್ವಾಂತರ್ಗತ=ಲೋಕ ಗುರುಗಳಾದ ಭಾರತೀರಮಣ, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ, ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ, ನಿರಂತರದಿ, ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ತಿಳಿಸದಲೆ, ವಿಷಯದಲಿ= ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ, ಕಾತುರವ ಪುಟ್ಟಿಸಿ=ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಯಾತುಧಾನರ=ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು, ಮೋಹಿಸುವ=ಮೋಹಗೊಳಿಸುವನು, (ತಾನು ಯಾವಾಗಲೂ) ನಿರ್ದೀತ=ಭಯ ಇಲ್ಲದವನು, ನಿತ್ಯಾನಂದಮಯ, ನಿರೋಷ=ಜನನಮರಣಾದಿ ದೋಷರಹಿತನು, ನಿರವದ್ಯ=ಪ್ರಾಕೃತಗುಣಸಂಬಂಧವಾದ ದೋಷದೂರನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಚೇತನರಲ್ಲೂ, ವೃಕ್ಷಾದಿ ಜಡ ಜೀವರಲ್ಲೂ, ಸ್ಥಾವರವಾದ ಪರ್ವತಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದೆ ಜ್ಞಾನಿಗೋಚರನಾಗಿರುವನು. ಯಾವಾಗಲೂ ಭಯರಹಿತನು, ನಿತ್ಯಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನು. ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸಾಯುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ದೋಷವಾಗಲಿ, ಸತ್ಪರಜಸ್ತೋಮೋಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳೇ ಆಗಲಿ ಇಲ್ಲದವನು. ಇಂತಹ ಸ್ವಾಮಿಯು ಅನ್ಯಥೋಪಾಸಕರಾದ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಸಾರ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷಯ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಚಾಪಲ್ಯವನ್ನು ಬಹಳವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅಪಾರ ದುಃಖವನ್ನೆ ಕೊಡುವನು. ಸದುಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿತ್ಯಾನಂದಮಯವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬ ಭಾವ.

ಪಿತೃಗಣವಿಚಾರ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೧೪ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಮುಗಿದುದು

|| ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||